

КАРЛ МАЙ ШАМАХ

Превод от немски: Любомир Спасов, 1997

chitanka.info

1. ГЕРОЯТ НА КРЪВНОТО ОТМЪЩЕНИЕ

Всеки посетител на моя дом още със стъпването в коридора се озовава сред необикновени спомени от пътешествия, от които най-напред ще привлече вниманието му едно арабско седло, което ще нароча като същински виновник за настоящия разказ. То е изработено от червено ориенталско кадифе и украсено с богата везба от златна сърма — от така наречения вид „седло за паша“, с удобни стремена и онзи ужасяващ тип мундшук, с който човек може да усмири съпротивата и на най-силния кон.

До това седло се добрах чрез моя приятел, богатия юдейско — арабски търговец Мустафа Бустани в Йерусалим, чийто дюкян се намира в Сук ел Бизар. Ако човек тръгне към днешния Харем еш Шериф, той се пада отдясно, където по-рано се е издигал храмът на Соломон. Под юдейски араби трябва да се разбират онези араби на Свещената земя, които в съвместния живот с юдеите полека-лека са забравили завещаната омраза и клонят повече към строгите старозаветни възгледи на „богоизбрания народ“ отколкото към мохамеданството. Ставането на християнин при тези хора е по-голям позор отколкото преминаването към юдаизма, но това се отнася само до вътрешния мироглед. В личните или търговски връзки тези разбирания не оказват влияние. Въпреки религиозните различия аз бях приятел на Мустафа Бустани. Когато се намирах в Йерусалим, пазарувах по възможност само от него, но го предпочитах не единствено като търговец, а много повече като човек. Той го знаеше и ми се отплащаше с такава симпатия, че се чувствах притежател на цялото му доверие. Ето защо се отбивах често в дюкяна му и когато нямаше какво да купувам. Тогава седяхме часове наред върху един застлан с килим сандък, пиехме непрекъснато приготвяното от негъра Бем кафе и си бърбяхме по такъв начин, сякаш бяхме братя, които не могат да имат никакви тайни един от друг. В такива часове той допускаше да бъде обезпокояван само от знатни купувачи. Обикновените обслужваше помощникът, на когото можеше да разчита

като на себе си. Този помощник се казваше Хабакек — крайно добродушен човек и един от онези майстори магьосници, които умеят да направят всичко, що очите им видят.

Мустафа Бустани беше голям любител на приказките. Но най-много обичаше да слуша или да разказва от онзи вид, в които чудесата или връзката между живи и умрели играят някаква роля. Но в никой случай не беше суеверен в обичайния смисъл на думата, а образован мъж, който освен арабски говореше още турски и персийски и задоволително можеше да се разбира със западноевропейците на френски и английски. По отношение вярата проявяваше достойна за признание търпимост. Но по-рано случаят, изглежда, е бил обратният, защото е имал брат, отблъснат от семейството, понеже приел християнството, и Мустафа Бустани не криеше, че е бил съгласен с това прокуждане. Сега обаче явно разсъждаваше по друг начин. Все пак аз не узнах нищо повече, освен че този брат заминал за Източна Йордания и там се оженил за християнка. Ето защо всички негови опити за помирение били отблъснати. След това се изгубил, ала се знае много добре, че семейните връзки никога не могат да бъдат напълно разкъсани. Към това се добавя и фактът, че „харемът“^[1] на моя приятел очевидно бе одушевен от по-отстъпчиви възгледи, за които той не можеше изцяло да се затвори.

Харем? Разбира се! Нашето взаимно доверие бе нараснало дотолкова, че не се свеняхме съвсем открито да говорим за неговия и моя харем — тема, забранена на мохамеданина като неприлична. Под моя харем трябваше естествено да се разбира само моята жена. Деца аз нямам. Неговият също се състоеше само от една жена плюс едно единайсетгодишно синче и една черна готвачка. Другата прислуга не се числеше към харема. Синът, носещ многозначителното име Тхар, беше будно момче и по никой начин така муден и прекалено сериозен, както биват описвани у нас ориенталските деца. Той често отиваше от жилището, което не беше във вътрешния град, в дюкяна и ако ме завареше там, не се уморяваше да ме различава с най-невероятни въпроси по всичките ми работи в родината. От него научавах всяка новост в харема на баща му, всяко строшено гърне и всяка уловена мишка. В замяна той ме считаше безусловно задължен да го осведомявам за всичките си тайни и горко ми, ако си въобразеше, че в това отношение ми липсва доверие към него!

Тази приятелска връзка между баща, син и мен има за последица да бъда поканен на гости и така ми се отдаде възможност да видя и майката. Това се повтори. Започнах често да прекарвам цялата вечер в къщата на Мустафа Бустани и когато при последното си присъствие се сбогувах, трябваше да обещаая при следващото си идване да доведа и жена си.

Nomen et omen.^[2] В семейството на Мустафа Бустани от отколешни времена било обичай един член да се казва Тхар. Той водел началото си от отдавна отминалото номадско време. Сегашният носител на това име беше момчурлякът и той ден и нощ се стараеше с всички сили да му прави чест. Тхар означава разплата, възмездие, отмъщение, кръвно отмъщение. Това е древният, ужасен закон, поставящ изискването: „Кръв за кръв, око за око, зъб за зъб!“ В старите времена той си е имал своите добри страни, при някои диви народи в настоящето може още да си ги има, но при цивилизовани условия е не само осъдителен и наказуем, но и смехотворен. А хлапакът, откак му бе обърнато внимание върху значението на името, се намираше изцяло под влияние на представата, която си бе изградил, че все трябва да крои някакво отмъщение, и ако нямаше за какво, пак ми намираше колая. Всичко, което чуеше и видеше, можеше да послужи като повод за разплата. Но за съжаление никога не срещаше очакваното признание. Съдбата го разбираше погрешно. Вярно, отплатата винаги поемаше по своето чудесно русло, ала накрая правеше някакъв глупав завой и се стоварваше на грешно място, а именно върху самия него, и то там, където най-безболезнено се усещаше, без да навреди на останалите части на тялото. Но това не му пречеше да си остава верен на своето име и неговото предопределение и да почва все отново и отново.

Към тези необходими забележки ще добавя, че пристигнах от Суматра в Египет, за да се срещна там с моята жена. Преведох я през страната на фараоните и Арабската пустиня и сега се намирахме в Обетованата земя. Ден преди туй бяхме пътували от Яфа до Йерусалим. Тук искахме да останем няколко седмици, за да правим излети из околността до Мъртво море, а после да отидем до Дамаск. За целта ни бяха необходими две седла — едно мъжко и едно дамско, и тук се разбира от само себе си, че потърсих моя приятел Мустафа Бустани, за да набавя тази необходимост. Жена ми ме придружи. Той и

близките му ѝ бяха познати от моите разкази почти толкова добре колкото на мен самия. Той — като високо образован, според ориенталските схващания, благороден мъж, който вървеше по криви пътища единствено при възпитанието на своето синче; неговата жена — като необикновено живо, мило, добро същество, в което обожествяването на детето се натъкваше на бащата; и накрая самият хлапак, който съчетаваше качествата на родителите по такъв начин, че вземаше веселата, шеговита майка много на сериозно, а сериозния баща на майтап и поради това почти винаги се намираще в положение да обръща наопаки и него, и нея, и целия свят.

Минахме през Яфаската порта за Сук ел Бизар и заварихме Мустафа Бустани на мястото си. Беше зает с обслужването на един клиент, който искаше да си купи нов фес заедно с кърпата за тюрбана, и не ни видя и почете веднага. Посред дюкяна стоеше една камила, която всъщност беше Хабакек, помощникът. Беше застанал на четири крака и нагизден точно като някоя приготвена за тържествено шествие камила. По оглавника бяха накачени звънчета и снопчета пера, по предните крака бяха провесени чанове, страничните, части се състояха от памучна мрежа с пискюли от мъниста, а отзад висеше кози мех за вода, та да не му се налага на човек да жадува в пустинята. Отстрани стоеше Тхар, хлапакът, облечен само в обичайната синя риза, която му достигаше точно до коленете и лактите. Лицето, ръцете и краката му бяха боядисани в тъмнокафяво. Когато влязохме, тъкмо подвижна на клепещия в кафеджийския кът негър Бем:

— Аз съм бедуински шейх и храня камилата си!

И тикна шепа листа от салата латих — търговците ги бяха хвърлили вън и Тхар ги бе събрал — в покорно отворената уста на Хабакек. Той започна да дъвче и преглъща „фуража“ по толкова правдив и забавен начин, та наистина да го сметнеше не само за едногърба, а за ясно изразена бактриска камила. Впрочем само от долуизложеното се установи, че това е помощникът Хабакек. Човек не можеше да го разпознае, понеже лицето му беше по такъв начин изрисувано с разни пресечени и напречни щрихи, че напълно чезнеше под тях. Ето защо негърът попита:

— И защо пък си го нашарил?

Тогава прозвуча удивителният отговор:

— Не знаеш ли? Нарисувал съм му козина. Камилата нали е окосмена в лицето!

Може още да се отбележи, че пред съседния дюкян стоеше едно богато украсено магаре. Неговият господар, очевидно не някой обикновен мъж, бе слязъл и отишъл там да купи нещо.

В този миг негърът ме съгледа. Беше се заел да чука кафе на зърна в един хаван. Сега захвърли от изненада кафе и хаван и надигна от радост такъв вой, все едно щяха да го набиват на кол. С това привлече вниманието на другите върху мен. Мустафа Бустани беше толкова удивен да ме види от невиделица пред себе си, че замря и нищо не каза. Затова пък толкова по-израсъл за положението на нещата се показва Тхар. Той направи висок скок, нададе радостен вик, посочи жена ми и попита:

— Това тази, която ни обеща, ли е?

— Тя е — отговорих.

Той се поклони три пъти пред нея, махна към камилата и ме помоли:

— Седни, за теб е нагиздена!

Сега едногърбата камила се изправи на задните крака, изтри с ръце „козината“ от лицето си и каза:

— Нямам време за тая работа, защото сега трябва да се заема с обслужването на дюкяна.

Отмахна камилската украса от себе си и се посвети на купувача, когото Мустафа Бустани сега предостави на неговата съдба, за да се насочи към мен и жена ми.

Радостта му беше голяма и искрена. Той ме поздрави с обичайните теманета и ме притегли до сърцето си.

— Каква благодат ме сполетя днес! Слава на Аллах! Седни при мен, най-любими от моите приятели, знаеш, че си сърдечно добре дошъл!

После направи пред жена ми същите три поклона, но когато поиска да ѝ заговори, гласът му отказа и сълзи бликнаха от очите му. Сложи ръце на лицето и тихо заплаха. Тогава заплака и Тхар, посегна към диплите на бялата пътна рокля на жена ми, избърса си сълзите с нея, сетне кафявия бедуински цвят от лицето и ръцете и обясни:

— Той плаче, защото ти сега си тук, а пък тя не може да те види.

— Защо да не може да ме види? — попита жена ми, отгатнала естествено, че има предвид майка си.

— Тя почина — отговори той. — Не го ли знаеше?

Двамата се изплашихме и не намерихме веднага думи. А момчето продължи:

— Тя много ти се радваше, понеже твоят ефенди, когото всички толкова обичаме, винаги само добро приказваше за теб. Но ето че дойде болестта и ѝ склопи очите. Отнесоха я. Сега татко все плаче, когато се сети за нея, а аз почти всеки ден трябва да измислям нови отмъщения, та пак да се засмее. Ама той вече не се засмива и нито ме пердаши вече, а тези две неща са погрешни.

При тези думи очите му плъзнаха из дюкяна. Те се спряха на купувача, който си бе свалил чалмата от главата и я бе оставил настрана, за да си избере подходящ фес, което по ориенталски маниер винаги продължава дълго и е свързано с много приказки и забележки. Главата му беше плешива, блестящо лъскава и гладка. Ето че по три четвърти избръснатото лице на момчето пробяга някаква дяволита мисъл и то добави:

— Тук веднага ми идва на ум пак едно отмъщение: Моля да не ми пречите и най-добре да гледате натам, където ме няма!

Промъкна се предпазливо до ъгъла, където се намираше печката за кафето заедно с разни неща за какви ли не цели. Там бе и мястото на негъра, който сега го бе напуснал, за да стъкми по един знак от страна на господаря му от няколко бали и едно килимче диван за моята жена. Мустафа Бустани му помагаше, за да разтуши мъката си, и следователно не бе обърнал внимание на това, което ни бе казал неговият син. Когато диванът беше готов, седнахме. Аз получих обичайното си място върху сандъка и един чибук. Следствие печалната вест разговорът не искаше да потръгне. За щастие пазарлъкът, който ни доведе тук, предложи избавително средство. Мустафа Бустани за жалост нямаше в наличност никакво седло, но помоли утре пак да се отбием, той междувреме щял да се постарее да удовлетвори желанието ни.

В този момент ни обезпокои купувачът, местен жител от Аин Карим. Беше си сложил отново старата чалма и сега показва избраната нова вещ — фес с шарена кърпа за тюрбана. Искеше да знае цената. В ориента дори един такъв незначителен пазарлък никога не става бързо,

но този път Мустафа Бустани отстъпи само за да се освободи от мъжа, толкова бързо и толкова много, че купувачът незабавно плати и се отдалечи.

Но в резултат на това прекъсване сега разговорът вече доби живот. Мустафа Бустани използваше почти всяка възможност да се връща отново и отново на Тхар и да изказва някоя похвала. Ние не говорехме тихо и значи момчето би трябвало да го чува. То клечеше при негъра в кьошето и се бе заело с някакво преобразяване, което засега за нас оставаше в тайна. А материал за подобни маскаради в дюкяна не липсваше. В него можеше да се купи всичко, което ти дойдеше на акъла — и ново, и вехто. Когато завърши великото дело с помощта на негъра, дойде от ъгъла с бавни крачки, горд и достолепен, за да ни се представи. Беше облечен като герой, за да изпълни вероятно отново някое отмъщение. Шлемът му се състоеше от половин стомна. Гръдната броня представляваше тенекиен сенник за лампа от типа, който бива слаган пред светлината. Към голите прасци беше привързал чифт огромни стари рицарски шпори, произхождащи от времето на кръстоносните походи. В едно въже, играещо ролята на колан, бяха пъхнати най-страховитите оръжия, които човек може да си представи, а именно три ножа, две ножици, два тирбушона и четири щипки за сечене на свещи — всичките равномерно натъкмени около тялото. Освен това си беше провесил един капан за мишки, лък и колчан със стрели. Останалото въоръжение, което носеше в ръце, се състоеше от сърп, ножница за сабя и цев от кремъклийка. Съответстващото бойно изрисуване се проявяваше, наистина, само в две бои, но оказваше разчетеното въздействие. Дясната ръка и левият крак бяха вапсани в зелено, а лявата ръка и десният крак — в синьо. Сини бяха също двете бузи и областта на мустака. Брадичката пък беше тревистозелена. Човек просто нямаше как да остане сериозен. Разсмяхме се и Мустафа Бустани се засмя заедно с нас.

— Кой си ти всъщност? — попита той въоръжения.

— Аз съм Гедеон, героят — отговори онзи със свиреп тон и раздрънка оръжия.

— Той взема своите герои от Стария завет — поясни бащата. И обръщайки се към сина, продължи: — Какво си наумил днес в ролята на Гедеон?

— Да избия жреците на Ваал й да унищожа мадиамците.

Ново, по-силно дрънкане! За съжаление не можахме да узнаем повече подробности за тези дръзки намерения, защото бяхме прекъснати от мъжа от Аин Карим. Точно в този миг той дотърча в дюкяна, и то във възбуда, която може да е резултат само на върховен гняв. Заговори така бързо и възмутено, че отначало нищо не разбрахме. Различихме само думите фес... чалма... берберин... глава... синьо... сапун... вода... срам и позор! Помолихме да се успокои и да разправи по-бавно. Той го стори и ето как узнахме, че от нас отишъл при берберина, за да си оправи — както винаги, когато идвал в града — главата и брадата. Защото чистотата на главата е предписана от Пророка. Но когато си оголил главата, което всъщност трябва да се прави само пред берберина и пред никой друг, всички присъстващи заревали от смях. Главата на неговата старост вече не била бяла както винаги, а синя като небето. И се установило, че синьото произхожда от чалмата, която той тук свалил и някой тайно сипал в нея боята. Берберинът опитал да му измие главата, ама от това работата само се влошила, понеже небесната синева се разтворила от водата и проникнала по-дълбоко в черепа и се захванала по-трайно. Аллах да се смили!

— Ето, погледнете! — извика накрая и сне чалмата от главата. — Нека маскарата излезе напред, та да поискам наказанието му!

Един напълно лишен от коса череп, с лазурен цвят! При това мисълта, че мъжът бе нахлупил не новия фес, а точно боядисаната стара чалма! Не беше необходимо да се добавя останалото зрелище и безпомощното в гнева поведение, за да си умре човек от смях. Жена ми първа прихна. Беше й невъзможно да се овладее. Негърът я последва, после Хабакек, след това аз и накрая дори Мустафа Бустани. Породи се гръмък кикот, но това има странния ефект, че мъжът от Карим не се разгневи повече, а замлъкна смутено — вероятно от съзнание за своята комичност.

Само един не се смееше — хлапакът. По лицето му не трепваше мускул. Той пристъпи към него и каза високо и сериозно:

— Аз бях, аз!

— Ти? — попита мъжът удивено. — Как може едно дете да се осмели да поругае оголената глава на един мюсюлманин?

— Ами че не я оголвай! Аз го сторих за отмъщение, защото се казвам Тхар, така да знаеш.

— Тхар? — попита другият неразбиращо.

— Да, Тхар! Не каза ли самият, че правоверният може да оголва главата си само пред бръснаря? А ти я показа и тук на нас. Ей затова те наказах, като изсипах синята мъст в сметото покривало на кратуната ти.

— Нима е възможно подобно нещо? — запита удивено синьоглавият. — Това хлапе говори, че аз трябвало да бъда наказан, не той. Какво ще каже бащата за тоя мискинлък?

Въпросът беше отправен към Мустафа Бустани, ала преди този да съумее да отговори, го стори момчурлякът:

— Ако се нуждаеш от баща, иди доведи своя. Моя аз не го заемам. Аз съм Гедеон, героят от племето на Манасий. Остани със здраве!

Кимна му с достойнство, излезе с горди крачки от дюкяна, качи се с цялото бойно снаряжение на стоящото въвн чуждо магаре и се отдалечи в тръс. Знае се, че ориенталските момчета от най-ранна възраст гледат на магарешкия гръб като на най-добрата площадка за игра. Рядко се намира някое, което не притежава куража да язди.

Мъжът от Карим сега наистина не знаеше какво да мисли. Той зяпаше подир хлапето, без дума да каже.

— Ама това е направо великолепно! — извика жена ми все още през смях.

Нямах време да отговоря. Работата се заплете. На собственика на магарето бе обърнато внимание върху отдалечаването на животното. Той се осведоми кое е било чудато екипираното момче и дойде от съседния дюкян при нас, за да пристъпи към нещата откъм гражданското или наказателното право.

— Кой от вас е Мустафа Бустани! — попита той.

— Аз — отговори приятелят ми, плъзна се от сандъка и се поклони дълбоко.

— Познаваш ли ме?

— Да. Кой не те познава? Ти си Осман Ахир, ферик-пашата на султана. Аллах да те благослови!

— Твоят син ми открадна магарето.

— Не го е откраднал, а само го е заел. Със сигурност ще ти го доведе.

— Аз да не би да давам магарета под наем? И дори и да го правех, би трябвало първо да бъда попитан.

— Прощавай!

При идването на генерала, чиято знатност си личеше независимо от обикновеното облекло, мъжът от Карим бе отстъпил скромно настрана. Сега, когато се яви и втори пострадал, той доби смелост отново да надигне глас.

— Не, не прощавай! — каза той. — Момчето ограби теб, а мен опозори. Аз изисквам то да бъде наказано!

Тогава пашата се обърна към него и запита:

— Кой си ти! На теб какво ти е...

Видя синия череп на мъжа, спря посред изречението и разшири очи. Те ставаха все по-големи и бляскави. Синият сметна, че е настъпил подходящият миг, отприщи се и още веднъж разправи злодеянието. Но не бе стигнал кой знае колко далеч и небесносиньото въздействие на генерала точно както бе въздействало на нас. Той не можа да се сдържи и започна да се смее, и то така, че всички се присъединихме. И какво се случи посред този кикот...? Хлапакът се върна с една сюрля дечурлига след себе си. Възрастните вече го познаваха. Те отдавна вече не обръщаха внимание на неговите странни лудории. Той спря магарето на същото място и се върна при нас със същата сериозност и величаво достойнство, с каквото ни бе напуснал. Това ни оказа такова непреодолимо въздействие, че смехът за миг секна, но после избухна с двойна сила и не искаше да замлъкне. Синият също се смееше заедно с нас. Той дори бе последният, който престана. Тхар също познаваше генерала. Изпъчи се пред него, изпъна се напето и отдаде чест, както бе виждал да го правят войниците, срещнали офицер. Пашата го запита:

— Знаеш ли кой съм?

— Да — отвърна хлапакът.

— Ее, кой?

— Ти си Ванаия, пълководецът на цар Соломон!

— Много добре! — засмя се офицерът. — Продължаваш да си играеш ролята! А що за оръжия са това?

Посочи ножиците, тирбушоните и щипките за секнене на свещи. Но момчето не можеше да бъде изведено от самообладание. То безброй пъти бе слушало и разказвало тази история, приказките, легендите и

знаеше миналото на Йерусалим по-добре отколкото някои немски младежи историята на родния си град. Добре съзнаваше също символичното значение на своите оръжия. Ето защо отговори бързо и без да се замисля:

— Това са „скорпионите“, с които царят на Юдея щипел хората си по ушите, когато не искали да се подчиняват. А аз съм Гедеон, героят от племето на Манасий. Заех бойния ти кон, защото имам кръвно отмъщение срещу мадиамците. Но той е твърде дебел и няма дъх. Ето защо се отправих обратно да ти го върна. Благодаря ти, но него наистина не го бива.

Повторно отдаде чест. Тогава пашата така се разсмя, че чак сълзи му излязоха на очите. Явно беше много общителен велможа.

Мустафа побърза да използва неговото добро настроение, за да отмени наказанието на сина си. Той изказа молбата:

— Прости му стореното! Той е умен и добър. Постигна тъкмо обратното на онова, което бе възнамерявал. Лицето на пашата в миг стана сериозно.

— За безнаказаност не може и дума да става — каза той. — Твоят син двойно прегреша — спрямо мен и спрямо този тук. — Посочи към мъжа от Аин Карим и после продължи: — И за да не пожъне награда вместо наказание, лично аз ще се заема с назидателния бой. Има ли тук някоя пръчка, подходяща за тая цел?

Негърът чу въпроса и донесе от своя кът едно тънко възлесто бастунче. То действително можеше чудесно да се употреби за онези възпитателни действия, за които младежта обикновено мълчи. Генералът взе бамбука, шибна за проба няколко пъти, кимна доволно, смигна дяволито на Синия и го запита:

— Нали си съгласен грешникът да бъде осъден?

— Да — кимна запитаният бързо.

— Бива ли веднага да изрека и изпълня присъдата в твое име?

— Да.

— Е, добре, той ще получи десет удара — пет за мен и пет за теб, и то от моята ръка.

— Не са ли твърде малко? — попита мъжът разочаровано.

— Не, не са малко, а точно колкото трябва — отвърна хлапакът.

— Ти да мълчиш! — сгълча го Синия.

— Кой ще получи пръчките? Аз или ти?

— Ти!

— Значи ти не можеш да почувстваш дали са много или малко!

— И обръщайки се към пашата, прибави въпроса: — Сериозно ли го каза това с десетте удара?

— Да — потвърди онзи. — За един Гедеон всъщност не е голяма чест да бъде налаган с тояга.

— Това имам предвид и аз — изрази съгласие момчето. — Аз и бездруго имам нещастieto не само да раздавам, но и да приемам отмъщения. Затова те моля да сваля героизма от себе си.

Беше му разрешено. Той отиде до кафеджийския ъгъл, освободи се там от бойната екипировка и се върна, за да се постави доброволно на разположение на наказателното право.

— Дръж го! — заповяда пашата на бащата.

Той се подчини. Приведе се, изнесе лявото коляно напред и сложи държателя на кръвното отмъщение напреко върху него в онази добре позната поза, при която задните части на получателя се озовават нагоре. Тхар прие нещата без съпротива и без дума да каже. Пашата застана отстрани, замахна и започна да брои нанасяните удари:

— Един... два...

По-нататък не стигна. Моята жена се изправи, застана между действащите лица, прекъсвайки изпълнението на присъдата, и помоли за милост. Пашата попита коя е. Тя му каза. Той се замисли за миг, после се поклони и отговори, че с удоволствие ще изпълни молбата ѝ, но не може да се откаже от произнесеното число десет, тъй като е свикнал при всички случаи да съдържа думата си. Вярно, двата нанесени удара не можел да смекчи, ала останалите осем нека въздадяла тя, както ѝ душа иска. Подаде ѝ пръчката, отстъпи назад и ѝ махна да продължи. Тя го стори така, че всички, които бяхме на страната на хлапака, останахме доволни. Когато се обърна после към пашата, вече не го видя. Той междуременно се бе върнал в съседния дюкян. Мъжът от Аин Карим се приготви, наистина, да повдигне протест, но Мустафа Бустани го прикани да дойде след един час, за да получи подарък. От двете страни бяха разменени само няколко кратки думи, след което селянинът си тръгна доволен. През това време, когато бащата не чуваше, хлапакът ни прошепна:

— Той се смя! Видяхте ли? Как ме радва това! Неговите мили, добри очи блестяха. Сега целуна ръката на жена ми и каза:

— Благодаря за осемте удара! Бяха нежни и меки като курабии, в които не е турен пипер. Никога няма да го забравя. Знаеш, аз съм герой. Моля те, във всяка беда да разчиташ на мен.

След това се върна в кафеджийския ъгъл, за да осъществи с помощта на негъра нов маскарад. Баща му седна при нас и ние подновихме прекъснатия разговор. Дяволията на своя любимец той отмина с думите:

— Той беше избраникът на майка си. Тя всичко му прощаваше.

— Как е стигнал до тази странна любов към боите? — поинтересувах се аз. — Или си я имаше от по-рано?

— Не — отговори. — Моят стар негър кафеджия и черната ми готвачка са съпрузи. Те имат едно момче, което от известно време ходи да чиракува при един бояджия. Оттам се породи живият интерес на моя хлапак към пъстрото царство на боите. Струва ми се, че е роден за художник. Естествено засега могат да се видят само наченки, ала те издават толкова много, че си мисля, моята хубава, доходоносна търговия един ден ще трябва да премине в чужди ръце. Вярно, ислямът не позволява рисуване и наподобяване на човешкото тяло, но останалата част от мирозданието предлага толкова много великолепия и красоти, че за Тхар и неговото изкуство има предостатъчно обекти да стане прочут. Всички мои познати са на мнение, че в него се крие нещо значително. Не е ли мой дълг да го направя велик мъж?

Говореше високо и момчето чуваше всяка дума. То дойде от ъгъла си и каза:

— Трябва да научиш истината, ефенди. Татко не ти я съобщава напълно. Нещата стоят така. Татко казва: „Тоя беше избраникът на майка си. Тя всичко му прощаваше.“ Майка винаги казваше: „Той е избраникът на баща си. Той във всичко проявява снизходителност към него. Но има талант за храбър герой и ще стане велик мъж.“ А учителят, при когото ходя на уроци, все казва: „Той е избраникът на баща си, майка си и целия им джинс. Те във всичко са снизходителни към него, ала той няма и най-малко дарование за нещо велико, а го бива само за далавери, пазарлъци и шмекерии.“ Тъй, сега знаеш, ефенди!

Каза го сериозно, а и нещата си бяха наистина сериозни и важни. Бащата не заподозря дълбокия смисъл, който се криеше в честните думи на детето. Но жена ми го разбра, защото ме погледна и кимна

многозначително. Момчето междуременно бе променило външността си, ако не в боите, то поне по отношение на тяхното разположение. Онова, което преди бе зелено, сега беше синьо. Синьото пък се бе превърнало в зелено. Та сега значи бяха зелени десният крак, лявата ръка и двете бузи, а сини — левият крак, дясната ръка, областта на мустака и брадичката. Ето защо най-напред се осведомих:

— Кой всъщност си сега?

Той веднага отговори:

— Аз съм Юда Макавей и имам кръвно отмъщение към сирийците. Но засега ще го оставя на спокойствие, понеже чух какво каза татко за мен. Аз ти съобщих какво мисли той за мен, какво мислеше майка и какво мисли учителят. Сега много ми се иска да знам и какво мислиш ти за мен, ефенди!

— Каж ми по-напред ти мнението си кой има право, баща ти, майка ти или учителят!

Той се изчерви, хвърли един молец за прошка поглед към баща си и отвърна:

— Обичам татко, обичах майка, но и двамата не са прави. Учителя не обичам, но той има право.

При това положение не можех да постъпя другояче. Притеглих момчето към себе си и го целунах по незасегнатото от боите чело. Сърцето ми преливаше и виждах, че жена ми също е развълнувана.

— Дай ми срок — помолих Тхар. — Виждам те за пръв път от толкова време, а ти си станал по-различен отпреди. Сега често ще се срещаме. Така ще си съставя мнение за теб и ще ти го съобщя, преди да напусна Йерусалим.

— Наистина ли? — попита той умолително.

— Да, наистина — отговорих.

Тогавата той прекара леко и нежно ръка по страните ми и увери тържествено:

— Аз и теб обичам, но ти ще бъдеш прав, знам го със сигурност. Искаш ли някой път да погледнеш какво съм нарисувал?

— Да.

— Кога ще дойдеш пак?

— Утре по същото време.

— Значи още в предобедата. В такъв случай трябва да започна и завърша картините още днес следобед.

Замисли се за няколко мига. Дяволита усмивка пробяга по зелените бузи и „мустака“. После попита баща си:

— Мога ли да те помоля да ми предоставиш за днес кьошка?

— Какво ще правиш там? — осведоми се запитаният.

— Ще нарисувам две картини и утре ще ги покажа на ефендите.

— Добре, съгласен съм.

— Но никой не бива да ме безпокои. Никой не бива да влиза без мое разрешение.

— Също и аз?

— Също и ти.

— Чудесно! Но се надявам да покажеш на ефендите нещо наистина добро, така че нямам нищо против.

— Слава на Аллах! — извика момчето. — Почвам веднага. Преметна се възторжено и се изстреля от дюкяна.

— Е, какво ще кажеш? — попита Мустафа Бустани след минута мълчание. — Какво хлапе! Художник е, нали?

— Да почакаме! — отговорих. — Първо да видим! Такива преценки изискват размисъл и добро оглеждане. Аз помолих за срок. Утре нали пак ще се срещнем.

Това ни даде повод да се сбогуваме.

Тръгнахме си. Беше по пладне. Тогава започваха най-големите дневни горещини, които човек предпочита да прекара на хладина в стаята. Когато отминаха, ние се поразходихме до Елеонския хълм, за да отидем нагоре към Витания и се върнем през Витфагия и Кафр ет Тур в града. Взехме фотографския апарат, без който моята жена никога не пътува. Що се отнася до мен, по време на пътувания никога не се обременявам с такива неща, понеже ангажират вниманието, отнемат време и в голяма степен снижават самостоятелността и подвижността. Но жена ми обича да мъкне снимки за спомен вкъщи, та по-късно и себе си, и други да радва с тях. Така и днес направи във Витания няколко снимки, които запечатаха своеобразността на тукашните каменни отломки и остатъци от зидове. После се изкачихме до самия връх на Елеонския хълм. Там има места, от които човек може да види не само Йорданските планини на изток, но и част от Мъртво море. Докато се наслаждавахме на този богат кръгзор, разговаряхме за днешното си посещение при Мустафа Бустани. Аз изтъкнах, че в сравнение с по-рано той се е състарил повече, отколкото всъщност би

трябвало да допринесат годините. Смъртта на жена му го беше засегнала много по-дълбоко от обичайното при един мохамеданин. Или го потискаше и нещо друго?

След като бяхме насочили вниманието си изключително на изток, сега се обърнахме на запад, към града. Тогава съгледахме в уединената местност един самотен мъж, който седеше до един рожков и сключил ръце за молитва, бе вперил неподвижен взор на изток. Беше малко преди вечерния здрач. Трябваше да минем край него. Когато приближихме, той се надигна. Беше Мустафа Бустани, нашият приятел, за когото току-що бяхме разговаряли. Казахме му го. Той изглеждаше смутен от тази неочаквана среща.

Създаваше впечатление, сякаш бе заловен в нещо, което никой не биваше да знае. Думите, включени в поздрава, прозвучаха като задължение да се извини.

Сподели с нас, че мястото, на което се намирахме, от известно време му станало любимо. Почти всеки ден го навестявал, за да погледа на изток. Неволно се сетих за неговия прокуден брат, който се бе изгубил някъде на изток. Седнахме при него и скоро забелязахме, че се намира в особено настроение, в чийто основен тон се усещаше разчувственост и безпомощност. Не след дълго наведе разговора на любимата си тема — невидимия свят и библейското твърдение, че чудеса има. После призна, че към това място го подтиквал един сън, сън, който бил толкова ясен и определен, все едно всичко е станало наяве. Тази яснота била така убедителна, че си записал деня на съня, петнайсетия ден от месец адар.^[3] Къде извинително, къде въпросително прибави, че може би не бива да ни занимава със сънищата си. Ние го уверихме, че всичко, що се отнася до неговия душевен живот, има нашето съпричастие и ето как той започна да разказва:

— Знаеш, ефенди, че моят брат беше прокуден, понеже стана християнин, и че ние отблъснахме всички негови опити за помирение, защото той после отгоре на това си взе за жена една християнка. След това изчезна безследно. Никой не разбра накъде се е отправил. Но ти не знаеш, че прокуждането има за последица пълно лишаване от наследство, и той изгуби всичко, на което можеше да разчита със същото право както аз самият. Аз станах единственият наследник, а той — беден като просяк.

— Това е резултат от вашите закони и господстващите фамилни права — опитах да го оправдая аз.

— Ти си християнин и следователно мислиш различно от това, което приказваш в моя угода! — отклони той. — Години наред аз не чувствах ни най-малко неправдата, която бяхме извършили спрямо него. Но имот и религия са две различни неща. Мога ли да бъда отблъснат от редицата на вярващите, ако богатството ми се превърне в беднота? Не! Също така не могат да ме отблъснат от кръга на имотните, защото не съм останал мюсюлманин, а искам да стана християнин. Само че тази мисъл не дойде от мен, а от моята жена. В нейното сърце живееха любов и доброта каквито в моето нямаше. Тази доброта се захвана с трудна работа при мен, но успя. Моята твърдост ставаше все по-мека и когато тя, майката на моя син умря, умря като победителка. Аз ѝ обещах да издиря брат си и да разделя с него всичко, което притежавам. Тя ми благодари, благослови ме, затвори очи и... се спомина.

Захлупи лице в ръце и помълча известно време, за да овладее вълнението си. После продължи:

— Търсех ли търсех, но напразно. Брат ми беше изчезнал. Постоянно мислех за него, почти толкова, колкото за тази, чиято смърт ми отне повече, отколкото вероятно си мислиш, ефенди. Спохождаше ме въпросът дали моят брат не е умрял и те са се намерили в отвъдния живот, където се виждат и си говорят. Ей в такива мисли се задълбавах. И ето че в петнайсетия ден на месец адар ми се присъни, че коленича в джамията и се моля. Внезапно стената се отвори откъм киблах,^[4] появи се брат ми и ме призова да запомня какво ще ми каже. То гласеше: „Аз умрях, но съм жив. Не вие на мен, а аз на вас трябва да простя. Ще ти го проворя това опрощение. То приближава от изток. Оглеждай се всеки ден за него и поправи каквото си съгрешил спрямо мен!“ Така гласяха думите му. Сетне той изчезна. Стената отново се затвори и аз се събудих от съня. Той беше толкова ясен и истински, че аз напуснах постелята да си отбележа деня. Оттогава нещо все ме тласка насам да гледам на изток дали сънят ще се изпълни. Но винаги се застоявам за кратко във Витания, посещавайки гроба на Лазар. Защо и аз не знам, но имам усещането, че точно там ще се срещна с пратеника на моя брат. Какво ще кажеш за този сън, ефенди?

— Странен е — отвърнах аз. — Но твоето чувство те води по-правилно от всеки съвет, колкото и умен да изглежда, който друг може да ти даде.

— Значи мислиш, че трябва да продължа ежедневните си разходки насам?

— Те забранени ли ти са от някого или чрез нещо?

— Не.

— В такъв случай няма причина да ги прекъснеш.

— Благодаря ти! Изпървом ми беше трудно да говоря по тая работа, но след като го сторих, чувствам, че ми стана по-леко на сърцето. Но хайде! Започна да се здрачава. Трябва да вървим, иначе тъмнината ще ни изненада още по път.

Имаше право. Вечерта се спускаше и ние се разбързахме да се приберем.

Пътем той ни осведоми, че междувременно се е погрижил за нашия пазарлък. Знаел в Ел Халил^[5] едно великолепно седло за паша, което произхождало от Арабия и се продавало. Щял да прати човек да го вземе и после да ми го покаже.

— Аз самият се каня да отида до Ел Халил — вметнах. — Искам да покажа на жена си гроба на Авраам и прочутата дъбрава в долината Мамре, където на патриарха се явили трите ангела.

Тогава той възкликна радостно:

— В такъв случай ще ви придружа, ако разрешите! Там имам толкова много важни неща за уреждане, че веднъж споходен от идеята, ми иде още утре да отпътувам нататък.

— Може! За нас е удобно всяко подходящо за теб време!

— Наистина ли? Също още утре?

— Да.

— И мога да взема сина си Тхар, за когото ще е голямо блаженство да седне с вас и мен в някоя красива кола и да тръгне по непознатия свят? В тази посока той е стигал само до Витлеем.

— Ще се радваме да го вземеш.

— Добре, решено е, ще пътуваме. За колата ще се погрижа аз. И тъй като вашият път води покрай дома ми, ще ви помоля да се отбиете за няколко мига. Трябва да видите радостта, която ще доставите на момчето с разрешението си да ни придружи.

Стъмни се, преди да сме стигнали целта си. Мустафа Бустани похлопа по зарезената отвътре порта. Приблжиха суркаци стъпки. Черната готвачка дойде да ни отвори. Държеше ветроупорен ориенталски фенер, при чиято светлина видяхме, че цялата ѝ фигура, увита първоначално в бял чаршаф, беше така наситено осеяна със сини, зелени, червени и жълти петна, та основата кажи-речи не можеше да се различи.

— Машаллах! Как изглеждаш! — възкликна домакинът, като я видя.

— Такова е изкуството! — отвърна тя гордо и едно безмерно доволство разшири лицето ѝ почти двойно.

— Изкуството? Как тъй?

— Ние рисуваме Червеното море. Почнахме веднага след обяда и още не сме свършили.

— Ти... ти рисуваш заедно с него? — попита той, при което в него се пробудиха не особено радостни предчувствия.

— Да, аз! — увери тя с тон на върховно самодоволство.

— Избраника рисува само водата, въздуха и слънцето, а аз — зелената земя. С нея той не може да се справи.

— Зелената земя? И върху какво рисува той? Да се надяваме само върху хартия?

— Върху хартия? О, не! Това би било твърде дребно. Ние рисуваме по стената.

— По стената? И къде пък?

— В къошка!

— Аллах, Аллах! В къошка! По стената! Ама това е ужасно! Какво ли ще съгледам там! Трябва веднага да отида, веднага!

Мина бързо през портата, на която досега беше стоял. По тази причина готвачката едва сега ни забеляза. Освети ни и ме разпозна.

— Ефендито! — извика. — Още днес! Ама Избраника каза, че ще дойдеш чак утре. Бързо ме последвай! Ти можеш да видиш работата, така рече Избраника. Но на господаря е все още запретино. Да побързаме след него. Той не бива да влиза.

Понесе се в тръс с фенера. Ние я последвахме по-бавно. Не беше далеч, едва двацет крачки. Жилищната постройка беше разположена по средата на градината, а къошкът — до градинския зид. Мустафа Бустани вече не можеше да бъде застигнат. А и той нямаше да допусне

да бъде задържан да не пристъпи мястото, където сега пребиваваше „изкуството“. Къщичката ми беше известна. Често бях ходил в нея. Представляваше квадрат, страната с вратата откъм градината, другите три страни бяха без прозорци, значи без поглед към външния свят, боядисани в слонова кост и украсени с изписани в злато мъдрости от Корана. В тази уединеност, чистота и естествена скромност нещо винаги бе оказвало благотворно въздействие върху мен. А сега?

Сега вратата беше широко разтворена. Пред нея стоеше Мустафа Бустани. Още не беше влязъл, тъй като синът му се противеше срещу това. От потона висеше лампада и пръскаше ярка светлина. Във вътрешността се виждаше художникът, чиято фигура и риза вече не бе потопена както в предобеда в два цвята, а в четири — лазурносиньо, отровназелено, яркожълто и пламтящо червено. Крещящите бои възбуждаха, още повече ако човек е артистично настроен. Чудно, че момчето не се намираше тъкмо в добро настроение. Още преди да сме стигнали къшката, го чухме гневно да вика на баща си:

— Не! Ти ми обеща! Нямах право да влизаш! А и аз още не съм готов! Ефендите първи има право да го види, ти не!

— Ама той е тук! — отговори Мустафа Бустани.

— Къде?

— Тук! — обадих се аз и избутах бащата настрани, за да се покажа на сина.

— Още днес? — учуди се този. — Нали възнамеряваше едва утре да дойдеш! Но въпреки това е хубаво, дето си още сега тук. Влезте значи, вие двамата, и...

— Ее, а аз? — прекъсна го бащата.

— Ще проявя доброта и ще разреши и на теб, тъй като двете главни лица присъстват. Но го правя само защото от време на време и ти си снизходителен спрямо мен.

— За съжаление! Аллах знае, че съм такъв!

И тъй, пригответхем се да се насладим на произведението на изкуството. Трябва да отбележа съобразно истината, че нито преди туй, нито след туй пред очите ми се бе явявало нещо толкова високо в дълбината на разбирането и толкова дълбоко във висотата на изпълнението. Стояхме пред едно толкова удивително и толкова безпримерно в своето въздействие постижение, че трябва да дам поне

няколко обяснения. Защото едно описание, както при един Рафаел Санти или Рембранд ван Райн, не е възможно.

Кьошкът можеше да се отваря само към градината, съобразно ориенталския обичай беше изолиран от външния свят. Минеше ли човек през отворената врата, се озоваваше пред три затворени стени — една отпред, и по една вляво и дясно. Тези стени по-рано бяха, както вече споменах, жълтеникавобели, украсени със златни аети от Корана. Сега това вече го нямаше. Стените бяха измазани със зелена, синя и червена боя. А високо горе на тавана, където бе закрепен кордонът на лампадата, се мъдреше голямо жълто петно, което първоначално е било вероятно кръгло, ала тази форма не бе останала вярна и бе преляла в синьото. Освен това човек можеше с известно въображение да различи в зелените площи от дясната и лявата страна две къщи.

— Ето че всички стоите тук и се дивите! — рече Тхар, плъзгайки поглед на превъзходство по нас. — Знаете ли какво означава това? Ти знаеш ли, ефенди, какво е?

Понеже се обърна директно към мен, видях се принуден да пристъпя към работата по заличени следи. Не бях достатъчно дипломатичен да не назова определена тема, представлявана от картината, защото исках на всяка цена да си запазя високото уважение на артиста. По тази причина отговорих общо, но с възможно най-голям прехлас от изкуството:

— Това е абсолютното синьо-зелено жълто чудо!

— Правилно! — даде ми право той. — Ти никога не се изразяваш погрешно! Произведението ми коства много труд и боя. Само погледни тук!

Посочи пода, по който стояха празни и полупразни гърнета от бои и се търкаляха четки от какви ли не големини, да не говорим изобщо за разните бърсалки, пачаври, парцали за дъски.

— Взехме всичко това от бояджията — продължи. — И понеже времето беше кът и не можех сам да се справя, готвачката трябваше да ми помогне. Ама тя боядиса само стените, което си е много лесно. Останалото направих самият, за тая работа тя няма никаква дарба!

Бащата попита с мъчително овладян глас:

— Кой всъщност ти разреши да боядисаш тези стени и покриеш великолепните аети?

— Ами ти! Аз те попитах дали мога да нарисувам в къшката две картини и ти ми разреши.

— Нима можеш да допусна, че ще ги рисувам по стените вместо на хартия? Пак ще си поговорим по този въпрос, синчето ми. — Направи жест, все едно има пръчка в ръката си, и прибави: — Впрочем аз виждам само една картина, не две.

— Премислих. Ще има повече от две. Тази тук е първата. Ефендите нали поиска да види какво мога, така че трябва да му покажа колкото се може повече.

— Още картини? От тоя сорт? Луд ли си? И къде пък?

— Утре ще рисуваме в харема.

— Какво?

— Тръбите на Йерихон и срутването на стените.

— Аллах да се смили! А вдругиден!

— Вдругиден ще рисуваме в спалнята!

— И какво?

— Гибелта на Содом и Гомор, с пушек и огън, светкавици и гръмотевици. Боите са вече заръчани.

— Вече заръчани! И това още! В спалнята светкавици и гръмотевици, дим и огън! За твоето изкуство май няма нищо невъзможно. Ясно че трябва да му сложа предели. И какво всъщност представлява това тук? В него няма и следа от идея.

При думата „предели“ направи движение, сякаш отново се кани да го сложи както в предобедна на коляното. Въпреки заплахата момчето се видя принудено да се изсмее, когато отговори:

— Няма идея? Та тук се крие целият народ на Израил и фараонът с всичките му египтяни!

— Как така? — поиска да знае бащата. — От тях нищо не може да се види!

— Ами защото са във водата! Тази картина изобразява преминаването на децата на Израил през Червено море. Нима не различаваш Червеното море там право пред теб? А над него е синият въздух и съвсем горе, точно над главата ти, жълтото слънце, защото е тъкмо по пладне. Зелената страна вляво е Египет, а къщата — дворецът на фараона. Зелената земя вдясно е Палестина, а в къщата посреди нея живее царят на йевусейците. Между тях лежи Червено море. Децата на Израил са роби в Египет. Мойсей им помага да се освободят. Побягва с

тях в Червено море. Сега всички са вътре, фараонът се втурва след тях с цялата си войска. Погледни тук! Последният тъкмо изчезва. Вижда се само петата му, която още не е във водата. А отвъд, от другата страна, пък тъкмо излизат децата на Израил. Вече се виждат пръстите на краката на първите, напуснали водата. Това да не би да не е идея?

Разкрачи се пред бащата и го погледна самоуверено в лицето. И тогава зад нас прозвуча изпълненият с упрек глас на негърската готвачка, която стоеше с ветроупорния фенер до вратата и всичко бе чула.

— И целият зелен Египет и цялата зелена Палестина произхождат от мен. Утре ще рисувам Йерихон.

Тук добрият Мустафа Бустани вече не можа да се овладее. Гневът му избухна.

— Какво ще рисуваш утре, ще видим — навика я той. — Марш! Да те няма! Вкъщи!

Страхът я удари в крайниците. Изтърва фенера и той угасна. После се понесе с най-голямата бързина, с която можеха да я носят нозете. Но този ефект от гнева на търговеца веднага възвърна неговото самообладание и той ни се извини:

— Простете! Гневът никога не постъпва напразно. Позволете да ви съпроводя!

Разбрахме го много добре. Отведе ни до портата, през която бяхме дошли. Тя още стоеше отворена. Той каза:

— Пътуването си остава за утре сутринта. Ще мина да ви взема в седем часа по европейско време. Дали ще взема момчето, още не знам.

— Ще го накажеш ли? — попита жена ми, която също беше обикнала хлапето.

— Кой в случая заслужава наказание, ще помисля — отговори той с необичайно сериозен тон. — Имам чувството, че с вашето идване ме озари светлина. От днешния предобед сякаш имам други очи и уши. Как стана така, че вие поехте без всяка видима причина по същия път към височината на Елеонския хълм, който хващам аз всеки ден? И точно по същото време?

— Случайно! — подхвърлих аз несериозно.

— Казваш го, без сам да си вярваш! Много добре знам, че считаш думата случайност за измъкване от затруднено положение. Но това сега е страничен въпрос. Главното тази вечер е моят син. Трябва

да размисля. Трябва да остана сам. И... на вас двамата мога да кажа, без да се смущавам... трябва да се моля! Спохожда ме мисълта, че с душата на моето дете аз се намирам на грешен път. Единствено Аллах познава скритите дълбини на нашата вътрешност. Той ще ми покаже кое е право и кое криво. Моля да не се тревожите за момчето! То няма да получи наказание, което не заслужава. Лека нощ!

— Лека нощ! — пожелахме и ние, подадохме му ръка и си тръгнахме, любопитни как ли ще се развият утре нещата.

[1] харем — всъщност женско жилище; в случая определение за жена — Б.нем.изд. ↑

[2] *Nomen et omen*, /лат./ — свободно преведено: Името си има своето предзнаменование. — Б.нем.изд. ↑

[3] адар — март — Б.а. ↑

[4] киблах — молитвената посока към Мека — Б.нем.изд. ↑

[5] Ел Халил — Хеброн — Б.нем.изд. ↑

2. ОПРОЩЕНИЕТО

Към Хеброн!

Какви спомени са свързани с този прочут царски и левитски град! Казват, че той бил най-старият от градовете на Обетованата земя. Според Библията, Числа, 13; 22 той съществува още три хиляди години преди рождението на Христа. Според преданието от Средновековието в негова близост се намира мястото, където Бог е създал Адам. По-рано той се е казвал Кириатх Арнва, където са живели приказните исполини, а по-късно става столица на хетите и там владеят техните князе. След покоряването на Ханаан от децата на Израел той се пада на семейството на Халев. По-късно цар Давид прекарва тук първите седем години на своето управление. При неговите порти Авенир бива убит от Иоав, а мъжете, умъртвили Исвостей, сина на Сауя, са обесени тук по заповед на Давид. От Хеброн тръгва бунтът на Авесалом срещу неговия баща. По време на Вавилонския плен градът пада в ръцете на едомитите, които обаче биват прогонени от Юда Макавей. Римляните го разрушават и продават жителите му в робство. Кръстоносците превръщат Хеброн в метрополия, която винаги е била свещена и за мохамеданите като седалище на патриарси. Още Авраам живее тук и походът на Яков към Египет започва от Хеброн.

Мюсюлманите наричат Авраам Халил ер Раман, Приятел на милосърдието, откъдето Хеброн е получил сегашното си арабско име Ел Халил.

Хеброн следователно е във висша степен достопочтен, но за съжаление не е настроен приятелски срещу чужденци и особено спрямо християни. Населението му е най-фанатичното в цялата страна, приблизително девет хиляди мохамедани и петстотин евреи. Те не се свенят, наистина, да прибират парите на християнина, но иначе гледат на него като на презрян, нечист враг, чието докосване ги омърсява. Един тръгнал по сокаците на Хеброн християнин ще направи най-добре, ако се старае, колкото може по-малко да привлича вниманието

на „истинските правоверни“. В противен случай лесно може да се стигне най-малкото хлапаците да хукнат подире му, за да го обсипят с ругателства и замерят с каквото им падне. Това враждебно отношение се изразява може би най-ярко с факта, че в Хеброн няма странноприемница за християни, макар градът да е свързан с Йерусалим с много удобно шосе за коли. Сега нещата би трябвало да са по-развити. Аз бях там за последен път през 1900 година.

Ако въпреки това градът с приятелското име и неприятелското население бива често посещаван от европейци, то го дължи единствено на християнското почитание към патриарсите и особено към Авраам. Когато Сара умира, Авраам купува от Ефрон Хетейнина двойната пещера Махпеллах и я превръща в гробница. Казват, че там били погребани и шестимата — Авраам, Исаак и Яков, Сара, Ревека и Лия. Построената на това място от света Елена, други казват от император Юстиниан, църква е била превърната от мюсюлманите в джамия, която от християни за съжаление не може да бъде посещавана. Те могат най-много да разгледат светилището отвън. За да може да влезе, човек трябва да е висока, княжеска особа или да притежава специален ферман от султана. Наблизо, в Дер ел Арба'ин, се намира гробът на бащата на цар Давид. На половин час от града се издига Дъба на Авраам и се твърди, че това било мястото, където някога се е намирала дъбравата Мамре. Почти всичкото място в околността е свързано с паметта на патриарха.

На следващото утро, точно в седем часа, един удобен четириместен файтон с добър впряг спря пред нашето жилище. В него седяха Мустафа Бастуни и Тхар.

— Значи все пак! — отбеляза жена им, като ги видя. — На малкия е позволено да дойде с нас!

Аз също се зарадвах. Момчето скочи от колата и дойде да ни повика. Беше празнично облечено — жълти обуца, бели чорапи, бели шалвари, нагоре бяла бедуинска риза и червен елек с хусарски ширити. На главата червен фес с кърпа върху тила от бяла коприна.

— Ние сме тук — поздрави ни той. — Татко ви моли да дойдете.

Прозвуча енергично и като доклад. Но по-тихо и с доверителен тон прибави въпроса:

— Сетихте ли се снощи, че получих удари?

— Не — отговорих аз.

— Не? Аз пък много мислих, много! И ми се дощя той да ме беше бил. — Замисли се за миг и повтори: — Да, така ми се щеше! Когато наказанието отmine, той вече не е ядосан и тъжен, а и мен вече не ме боли. Но когато трябва да го очаквам както сега, той винаги има тъжни очи, а това ми причинява двойно по-голяма болка.

— Как така двойно?

— Е, ами първо, заради тези негови очи и, второ, заради ударите, които ще последват. Тях ги предусещам непрестанно, но безполезно, защото обикновено не се явяват. Така ще е и днес. Но въпреки това те ми причиняват болка още от вчера. Той именно не каза нито дума, ни една-едничка. А тази заран лично ме събуди и облече. И понеже беше толкова тих, не можах повече да издържа и му се хвърлих на врата, молейки го да ме набие. Тогава той се усмихна леко и само поклати глава. Аз го смятам за погрешно. Или вие мислите, че е правилно?

— Онова, което прави бащата, винаги е правилно. Отбележи си го! — наставих го аз.

— Също и когато го смятам за погрешно?

— Също тогава! Ако беше на неговите години, щеше да разбереш, че има право. А сега да тръгваме. Той беше много точен и не бива да го караме да чака.

— Само още миг! — помоли момчето. — Трябва да ви кажа, че днес е петък, значи празник. В такива дни ми е забранено да се цапам. Затова нямам бои със себе си. Но въпреки всичко аз пак съм си герой. Не е необходимо човек да се шари всеки път, когато иска да победи своите врагове. Има случаи, в които...

— ... победата е истинска, ненашарена — вметна засмяно жена ми. — Но вчера ти каза, че днес ще рисуваш завладяването на Йерихон. Не помисли ли, че е петък?

— Не. Ама и бездруго от Йерихон нищо няма да излезе.

— Защо?

— Липсва ми необходимата дандания. Тръбите човек може да нарисува, стените също, ама откъде ще ти вземе данданията, като не бива да я вдига? Това наистина е много жалко. Тъй, сега съм готов. Можем да тръгваме.

Запътихме се към колата. Тъкмо се качвахме и покрай нас мина на дебелото си магаре ферик-пашата Осман Ашир. Като ни видя, спря за миг животното, поздрави с радушно кимане и попита момчето:

— Що за герой си всъщност днес?

То отвърна веднага с обичайното си присъствие на духа:

— Аз съм Иисус Навин, покорителят.

— Накъде се каниш да вървиш?

— В страната на хананейците, за да им покажа, че не се боим от тях.

— Къде се намира тази страна?

— В Халил.

— Тогава хубаво внимавай, момчето ми! Там хората тупат, без първо да питат за разрешение.

И продължи нататък. Мустафа Бустани ни увери, че се е погрижил за всичко необходимо за из път. Тхар се метна до файтонджията на капрата, където сигурно се чувстваше по-свободно отколкото при нас в купето. Конете потеглиха.

От Яфаската порта пътят водеше доста стръмно надолу в долината Хипон, накрай Биркет ес Султан^[1] и отсреща отново нагоре към платото Ел Букай'а. В края му е разположен манастирът Мар Илия, от който се открива далечен кръгозор. Името на този манастир е свързано с пророк Илия и се твърди, че от близкия извор е пило вода светото семейство. От другата страна на манастира се стига до Куббет Рахил,^[2] където била погребана Рахил, жената на патриарх Яков. За това място в Библията, Битие 35; 19, 20, пише: „И умря Рахил и погребана се на пътя на Ефрата, която е Витлеем. И постави Яков стълп на гроба ѝ; той е стълпът на Рахилиния гроб дори до днес.“

Тук пътят се разделя. Наляво води към Витлеем, а направо — към Хеброн. Ние продължихме в досегашната посока и след три четвърти час стигнахме до трите Соломонови езера, създадени далеч преди християнско време, за да снабдяват Йерусалим с вода. Колкото и необикновени да са в исторически и строителен аспект тези изкуствени езера и намиращата се в близост малка крепост, към нашия разказ те нямат отношение и засега ще минем край тях транзит. По-важна за мен е широката Вади ел'Арруб, където на половината път между Йерусалим и Хеброн е построено едно „Кафе“, та хора и животни да намерят място за отдих. Нека човек тук не си представя някое европейско кафене, а една тясна, висока каменна зидария. В нея един мръсен тип вари в мръсно гърне с мръсна вода мръсна мътилка, която нарича кафе и я продава на минаващите европейци на безбожни

цени. Но безбожието му не се състоеше в искането на тези цени, о, не, той беше твърде хитър. Така можеше следствие на оплаквания да му бъде отнето разрешението да прави кафе. Той подхващаше нещата поумно. На местните жители го предлагаше на възможно най-ниски цени, а на чужденците казваше неизменно: „Ще взема, колкото ми дадеш!“ И с никаква молба или упрек не можеше да бъде отклонен от неговото си. И понеже минаващият оттук европеец е в повечето случаи състоятелен, а кафеджията създаваше впечатление за крайно нуждаещ, плащаните цени си бяха живо изнудвачество. Случваше се за един малък филджан кафе със съдържание два-три напръстника да държи ръката си толкова дълго протегната, докато получи по немски пари една марка че и повече, когато пет пфенига биха били напълно достатъчни. Аз също проявявах винаги щедрост към него, но последния път видях, че ми се присмива зад гърба, и днес щеше да се кае за това.

Когато стигнахме „кафето“, спряхме и слязохме. Той побърза да излезе и попита за нашите „заповеди“, като смирено се поклони. Мустафа Буетани „заповяда“ пет чаши кафе, после още веднъж пет и след това за трети път пак пет. Значи петнайсет чаши! Това се хареса. Мъжът се разсипваше от раболепие, но знаеше, че Мустафа Буетани, който често пътуваше по търговски работи до Хеброн и се отбиваше тук, не беше чужденец. Него следователно не можеше да третира като европеец. Но когато се накахме да се качим в колата, аз извадих портфейла. Лицето му мигом просия. Попитах колко струват петнайсет чаши.

— Дай, колкото искаш! — каза той.

— Ще дам само колкото ти поискаш! — заявих аз.

Но и това не помогна. Той не постави цена. А когато го заплаших, че изобщо няма да платя, ако не поиска нищо, отговори просто:

— Тогава ти го подарявам!

Това беше номерът, който винаги минаваше. Той приемаше, че никой европеец няма да допусне такъв „дар“. Аз се престорих на победен и му дадох един франк, франкът е най-предпочитаната сребърна монета в Палестина. Той го погледна, върна ми го и каза:

— Подарявам ти го!

Взех парите и му дадох в замяна първо два, после три франка. Той и тях ми върна с думите:

— Подарявам ти ги!

Аз познавах мъжа и знаех доколко далеч мога да отида. Дадох му четири и сетне даже пет франка. При последната сума той затвори, наистина, ръка и направи движение, сякаш иска да прибере парите. Същевременно ме наблюдаваше изпитателно. Аз си окачих добродушна физиономия и вдигнах ръка, като че се каня да бръкна пак в кесията. Това му дойде твърде много, не можа да устои. Върна ми петте франка и каза, все едно са нищо за него:

— Подарявам ти и тях!

Аз си ги взех, мушнах ги в портфейла, но порядъчно бавно, за да не го лиша и от най-малката част от насладата, прибрах портфейла и обясних:

— Отстъпвам пред твоята доброта и приемам подаръка. Благодаря ти! Остани със здраве! Аллах да благослови и теб, и твоята великодушна къща за всички по-нататъшни гости!

След това се качихме, но без да бързаме, защото неговата физиономия си заслужаваше бавенето. Беше протегнал далеч ръце, сякаш искаше да ни задържи. Устата му стоеше отворена. А на лицето бе изписан израз на сащисване, граничещо кажи-речи с ужас. Беше безмълвен, не издаваше звук. Конете потеглиха и дръпнаха, за да наваксат загубеното време, веднага в тръс. Когато погледнахме назад при следващия завой на пътя, мъжът все още стоеше вцепенен на мястото си. Резултатът бе един дружен, сърдечен кикот, в който се включи и арабският файтонджия.

По-нататъшният път предлагаше много исторически важни неща от Стария и Новия завет. В Аин ед Дирве има един красиво каптиран с квадрати извор, където според Библията, Деяния Апостолски 8, апостол Филип кръстил ковчезника на етиопската царица Кандакия. По-нататък се минава покрай руините на Вет Сур, който се споменава в Исус Навин 15; 58 и в Неемия 3; 16 и добива голяма важност по времето на Макавеите. След може би половин час на четиристотин метра вляво от шосето се вижда голяма зидария, наречена Харам Рамет ел Халил,^[3] където се намира една щерна — така нареченият Извор на Авраам. С това място ще се занимаем по-обстойно.

Дълго преди човек да мине край него, близостта на града известява от лозята и градините, чиито плодове още в стари времена са се ползвали с добра репутация. Така например се говори за огромните чепки грозде, откъснати от съгледвачите на Мойсей край рекичката Есхол. Оттук до града пътуването не отнема и половин час. В Ел Халил по-рано бях отсядал при достопочтения и много услужлив евреин Епщайн. Той беше немец по произход, владееше добре немския и приемаше всеки немец, доколкото позволяваха слабите му сили при тукашната омраза към християните. Днес не можех да отида при него заради Мустафа Бустани. С отсядането си при един евреин той щеше завинаги да се лиши от доброто си име. Ето как се отправихме към един негов търговски партньор, който имал достатъчно място за конете и файтона. Но дали и за нас — жена ми и мен? За щастие той бе един от малкото, умерени във верската търпимост граждани на Хеброн. След известно колебание бяхме приети, но настанени отделно от Мустафа и неговия син в едно малко четвъртито помещение без прозорци. За да влезе светлина, трябваше да се държи отворена вратата, водеща към мръсен, вонлив двор. Единствената налична „мебел“ бе един хасър, на който човек можеше да седне, стига да притежаваше той кураж. След като бяхме прекарали тук половин час, ни бе донесена една стара стомна с престояла вода, която не ставаше за пиене. На нашите въпроси бе отговорено, че можели да ни предложат само това, понеже сме християни, а не мюсюлмани. От тази стомна никой вече занапред нямало да пие, защото щял да бъде омърсен от нас. Ето това беше гостоприемството на един „умерен“ мюсюлманин. А какво ли щеше да е онова на фанатизирания?! Помолих да повикат Мустафа Бустани. Той дойде, водейки и Тхар. Извини се. Бяха го осведомили, че са ни подслонили и са се погрижили за нас съобразно верската ни принадлежност. Ние му съобщихме, че сега ще отидем все пак при евреина Епщайн, и Тхар веднага реши да ни придружи. Баща му нямаше нищо против. Той не можеше да ни се посвети, както желаше. След като беше вече тук, на преден план излизаха неговите търговски посещения и договаряния, при които подвижното момче само щеше да му пречи. Следователно ни беше благодарен, задето синът щеше да дойде с нас. Но предложи най-напред да отидем при арабина, който продаваше седлото. Та нали пътуването било

предприето заради това седло и от само себе си се разбираше, че първо трябва да се уреди тази работа. Тогава жена ми попита:

— Днес нали е петък, позволено ли е да се извършват покупо-продажби?

— В този случай, да — отвърна той. — Ние не живеем тук, а сме пътници и не можем да чакаме.

— Но и по отношение гостоприемството сме пътници, които не могат да чакат! Защо ислямът е толкова отстъпчив, когато се касае за печелене на пари, но толкова непреклонен и твърд, когато към ближния трябва да се прояви любов и доброта?

— Недейте бърка моя търговски партньор с исляма — помоли Мустафа Бустани. — За исляма гостоприемството принадлежи към добродетелите, които на никой човек не бива да липсват.

— Също спрямо друговерци?

— Да, спрямо християни, юдеи и езичници.

— Как при това положение става така, че жителите на Хеброн пренебрегват предписаните от исляма добродетели и въпреки това, или по-скоро именно заради това, се считат за безукорни последователи на Пророка?

— На този въпрос никой не може да отговори.

— О, напротив! — обадох се аз.

— Кой? — поиска да знае той.

— Нашият Тхар вече отговори.

— Кога?

— Сутринта, когато говорихме с ферик-пашата.

Момчето ни слушаше. Като разбра сега, че е разрешило въпрос, за който неговият баща бе на мнение, че никой не може да даде отговор, се почувства много важно и потвърди:

— Да, това е вярно! Аз винаги знам повече от другите! Затова нашата готвачка и нейният мъж винаги ме наричат Избраника. Какво всъщност съм казал, ефенди?

— Ти охарактеризира жителите на Хеброн като хананеи, вярно, само образно, но не без действителна причина.

— О, да! Причини аз винаги си имам!

— Те са външно мюсюлмани, но вътрешно все още хананеи. Тънкостите на мойсеизма и исляма са минали покрай тях, оставайки полепнала по тях само утайката.

— Ще трябва да си го отбележа, ефенди, понеже съм първият, който го е казал. Мойсеизма аз не забравям, исляма — също. Но за хананеите знам твърде малко.

— Под тях се разбират хетите, йевусеите, гиргаситите, хабирите, амонитите, синитите, аркитите, цемаритите, арвадитите, хаматите и жителите на Сидон. Но тези имена ти навярно няма да съхраниш дълго.

— Ето ти тогава моя бележник. Запиши ми ги, моля те, в него!

Извади една малка книжка от вътрешния джоб на жилетката си и ми я даде. Надникнах в нея. Записаното ми достави радост. Видях, че той пише доста правилно и си отбелязва само сериозни неща. Прибавих единайсетте имена и му я върнах. Той веднага започна да ги чете, за да си ги впечатли в паметта. Баща му междувременно отиде при стопанина да му предаде благодарността си от оказаното ни гостоприемство, и се върна после, за да навестим притежателя на седлото. Той обясни, че наистина иска да го продаде, и без да сме го питали, назова цената. Аз я намерих за доста висока, но не прекалена. Арабското седло действително беше една прекрасна вещ и си заслужаваше това, което се искаше за него. Тогава Мустафа Бустани извърши грешката да каже, че не той, а аз съм купувачът, и арабинът веднага заяви — не искам да има никаква работа с мен. Смятал за грях да продаде едно седло, на което е седял мохамедански паша, на някакъв християнин. Остана си на това мнение и ние трябваше да си тръгнем с неуреден въпрос.

Мустафа Бустани беше във висша степен раздразнен от това отношение, но ние се видяхме принудени да го приемем спокойно. Той ни придружи до гробницата на Авраам, ала и там нямахме късмет. Навсякъде по тесните и мръсни сокаци, по които минавахме, хората ни гледаха с враждебни очи, а на самото място просто ни бе намекнато веднага да си вървим, ако не искаме да се подхвърлим на опасността да бъдем малтретирани. Мустафа Бустани трябвало да се срамува в качеството си на мюсюлманин да води в такъв велик ден като днешния християни в светилището. Мустафа Бустани попита какъв велик ден имат предвид и сега научихме, че днес било рожденият ден и същевременно денят на пробуждането на Исмаил, защото Агар била изпъдена в пустинята точно в рождения ден на нейния син. Сега можехме да си обясним поведението на негостоприемния търговски

партньор, нетолерантния притежател на седлото и непреклонните служители на джамията. Споменът за прогонването на племенния родоначалник удвояваше и бездруго съществуващата озлостеност. За евреите бе препоръчително днес да не се показват, за мен — също. Фактът, че водех жена си, много лесно можеше да се приеме като незачитане и само увеличаваше озлоблението. Ето защо трябваше да дам дума на Мустафа Бустани, че сега ще отида право при Епщайн, ще се нахраня у него, ще избягвам улиците на града и ще посещавам само места, намиращи се извън него. Днес щяха да бъдат разгледани Дъба от Мамре и Харам Рамет ел Халил. Последният е разположен, както вече бе споменато, на четиристотин крачки от шосето за Йерусалим. Определихме времето, когато Мустафа Бустани ще напусне Хеброн и ще спре файтона там край шосето, за да ни вземе за обратния път.

След това се разделихме. Тхар се радваше, че му бе позволено да тръгне с нас, а и аз не бях безразличен относно това доказателство за доверие, което баща му ми даде. Старият, достопочтен Епщайн ни прие гостоприемно. Предостави ни своята „най-хубава стая“. Беше сравнително проветрива и разположена върху равния покрив. В дневника на моята жена, която обича да си записва такива неща, могат да се прочетат следните редове:

„Беше горещ ден. Получихме една чудесна хладна стая със сводест таван, която имаше две широко извити арки, от трите страни прозорци, а от четвъртата бе вратата. Според местния стандарт помещението можеше да се нарече изискано. Мебелировката се състоеше от две легла, един стъкмен от три стари сандъка диван и маса с четири стола с дървени седалки и бели възглавнички с волан. В ъгъла стоеше красива стомна от вида, употребяван още по времето на Христа. Стените бяха боядисани в синьо. На един стол бяха поставени месингови принадлежности за миене. Относно висящите по стените картини ще премълча. Бяхме почерпени с отлично хебронско вино — цяла бутилка за един франк. Храната свидетелстваше, че хората са хвърлили много усилия, но не си заслужаваше.“

За съжаление бяхме възпрепятствани от обстоятелствата да пратим човек за провизиите, които Мустафа Бустани беше взел от Йерусалим. Те бяха добре опаковани във файтона и по-късно, при връщането, ни дойдоха добре дошли.

По време на яденето Епщайн ни осведоми, че днес било голям мюсюлмански детски празник в чест рождението на момчето Исмаил. Децата излизали на полето, за да се заемат с разни мирни и войнствени игри. Придружавали ги и възрастни, които упражнявали надзор. Освен това се разказвало толкова много за прокуждането и разните там други претърпени неправди, че за никой друговец не било целесъобразно да се нагърби с ролята на зрител. Като чу, че имаме намерение да яздим до Дъба и Извора на Авраам, Епщайн ни даде съвета да се отдалечим веднага, ако видим към някое от тези места да се приближава такова детско шествие. Тогава Тхар извика възмутено:

— Да се отдалечим? Значи да бягаме? Хич и на акъла няма да ни дойде! Аз и ефендите не се боим и нашата съпруга също не се бои, защото аз специално ѝ казах, че съм герой и може да разчита на мен във всяка беда и опасност!

— Герой? — попита Епщайн усмихнато и го погледна така, както навремето Голиат изгледал Давид.

Но попадна на погрешния човек. Момчето стана от масата, пристъпи към него и отговори:

— Присмиваш ли ми се? Няма да изтърпя подобно нещо! Аз се казвам Тхар и горко ти, ако имам да ти мъстя!

— Тогава сигурно лошо ми се пише? — пошегува се евреинът.

— Ти продължаваш да се хилиш? Пази се! Аз броя едвам дванайсет години, ама в целия Йерусалим няма и един четиринайсетгодишен, когото да не мога да сразя!

— И откъде пък си придобил тази ловкост и сила?

— От клуба на лъвовете — отвърна момчето.

— Какво представлява той? И къде се намира?

— В Йерусалим. Ние момчетата имаме четири клуба, за да се упражняваме. Клуба на лъвовете — той играе пред Яфаската порта. Клуба на слоновете — той играе пред Дамаската порта. И Клуба на китовите — той играе при езерото Силоах. Чувате, че това са все силни животни. Лъвовете побеждават с бързина и сила на скока. Слоновете се стъпкват. Хипопотамите се блъскат с глави, при което по-силният остава прав, а другият рухва. Китовите пък се бият само в океана. Който потопи другия, пълни устата си с вода и я издухва във въздуха. Това е победата. Аз членувам и в четирите клуба и още никой не ме е надвивал. Искаш ли да се направим на хипопотами?

Наведе глава да блъсне Епщайн. Онзи бързо отстъпи встрани и извика:

— Остави ме на мира! Аз не съм никое от тези зверове чудовища! Искях само да предупредя, а не да нападам коварно! Да заръчам ли някой надежден магаретар за планираната езда?

— Да — дадох съгласието си аз. — Но по възможност някой, който не яде християни.

— Такъв, има само един и аз ще накарам да го повикат. Съжалявам, че точно днес е ден на омраза, и че на дамата не са позволили дори външността на джамията да огледа.

Той се отдалечи, за да прати човек за магаретаря. Хаммахрът^[4] скоро се появи. Изглеждаше навъсен, но беше добродушен и услужлив човек. Конне изобщо не притежаваше, магарета в наличност нямаше — заради празника бяха поръчани още преди дни. Но имаше три мулета, които можеше да ни доведе. Беше достатъчно честен да ни каже, че не са предназначени за езда, а за теглене на каруци и че едното от тях е много вироглаво. Но ние бяхме радостни, че и тези мили животни все още ги има, направихме пазарлъка с мъжа и му наредихме да иде да ги доведе без бавене.

Когато ориенталецът и особено хаммахрът обещае да се яви без забавяне, то има предвид, че ще дойде до час-два. Но този беше прилежен. Пристигна само след половин час и щял да дойде дори още по-рано, ако не бил сметнал, че преди туй трябва малко да почисти своите мулета. Няма да ги описвам, а само ще призная, че при техния вид ме обзе немалък страх. Бяха само кожа и кости, може би месеци наред не бяха нито мити, нито стригани, а онова, което трябваше да приемем за седло и сбруя, бяха само някакви набързо насъбрани неща, които едно с едно не си пасваха. Особено дамското седло беше резултат на толкова дързък и творчески замисъл, че незабавно тикнах в ръката на хаммахра за това свободно артистично изобретение един предварителен бакшиш — постъпка, за която той ме увери в своята вечна вярност и преданост.

Самопонятно ние веднага накарахме да нахранят клетите животни. Те нагъваха всичко годно за ядене, което се намираше в къщата на Епщайн, но и след това все още не бяха сити. Най-красивото у тях бяха техните имена. Моето се казваше Гюверджина, което означава Гълъбица. Аз естествено си бях избрал онова, което ми бе

охарактеризирано като най-опърничаво. И то оправда репутацията си. Щеше да ни достави радост и в лошия, и после в добрия смисъл. Когато платихме и се качихме, за да потеглим, установи се, че Гюверджина не иска да участва в излета. Не можеше да я мръднеш от мястото. Употребих цялото си ездово изкуство, хаммахрът също направи опит, даже прислугата на Епщайн се потруди, ала напусто. Те впрочем познаваха добичето и увериха, че то по-скоро ще се остави да бъде пребито до смърт, отколкото да направи и две крачки от мястото си. Какво да правя? Да трамбовам пеш като хаммахра? Не? Качих се отново и му заповядах да води Гюверджина. Тогава тя тръгна. Надявах се въвн, когато оставим града зад себе си и се намерим в открито поле, да я вразумя. И това наистина ми се удаде, но не напълно. Добрите думи и милувките не помагаха нищо, ударите — още по-малко. Сега опитах с палец, който забучих странично в първите гръбначни прешлени на Гълъбицата. Тя се стрелна напред и известно време се подчиняваше, ама не твърде дълго. После бях принуден отново да употребя средството. Така се измъчвах с твърдоглавото животно през целия път, водещ в продължение на половин час между градини към Дъба, за който твърдыха, че бил от времето на първия патриарх. Беше преувеличение. Той принадлежеше към вида *Quercus ilex pseidococcifera*, долу имаше обиколка десетина метра и на четири места височина се делеше на няколко огромни клона, които в по-голямата си част бяха вече изсъхнали. Дървото, почитано още през шестнадесето столетие, при всички случаи притежаваше значителна възраст и сигурно нямаше да живее толкова дълго, колкото бе живяло досега. То принадлежеше на руснаците, които бяха построили тук евангелска странноприемница и една наблюдателна кула, от чиято височина се виждаше чак до Мъртво море. Ключът към кулата можеше да се вземе от евангелския дом. Услугата струваше дреболия. Пратих Тхар да го донесе. Когато после го предаде, носеше някаква връв.

— За твоята Гюверджина е!

— Как тъй? — осведомих се аз.

— Ще те помоля да я яздя вместо теб.

— Мислиш, че ще я мръднеш от мястото й?

— С лекота.

— Тъй, знаеш ли някое средство?

— Да, то със сигурност ще помогне.

— Защо не ми го съобщи веднага?

Той смигна лукаво, ухили се, при което великолепните му бели зъби блеснаха, и отвърна:

— Защото исках да ти доставя двойна радост. А средството радва двойно само когато човек преди туй здравата се е намъчил. Внимавай!

Върза средата на сиджимката около опашката на Гълъбицата, така че двата края останаха да висят, и се качи на седлото. Смятахме да потеглим, та да яздим сега към Харам Рамет ел Халил. Жена ми вече седеше на своето животно, а аз седнах на онова, което бе яздил Тхар. Чакахме само какво ще стори хлапакът. Той накара хаммахра да му подаде двата края на връвта, но на първо време я държеше хлабаво.

— Сега внимавайте колко бързо ще помогне! — каза. — Оставете ме да яздя напред и направете място!

Отстъпихме встрани. Той подтикна милата Гюверджина. Тя помахаше с уши и опашка, но не направи и крачка. Удари я — не помогна. Ревна ѝ, заби пети в тялото... напразно. Тогава дръпна двете върви, опашката се вирна и се запретна напред над гърба на мулето. Момчето уви вървите около тялото си и направи възел. Така те останаха здраво опънати и не можеха да се върнат. Гюверджина се уплаши. Такова нещо никога не ѝ се бе случвало в живота! Размърда уши като ветрена мелница. Поиска да повее и с опашка, но не стана. Тогава Гълъбицата обърна глава надясно да погледне назад, не видя обаче нищо. Обърна я наляво да погледне назад, но и тук не можа да открие опашката.

— Сега има страх до небето! — ухили се Тхар. — Мисли, че там отзад става нещо страшно, и ще търчи колкото може!

Едва го беше казал, и Гюверджина нададе един разтърсващ мозък на костите рев, изви се в котешка гърбица, направи няколко странични скока надясно и наляво и се стрелна после направо с такава бързина, сякаш се канеше да си строши главата. Искаше се здрав седеж, за да не се изтърси човек на земята, но Тхар се утвърди на седлото. Ние го последвахме възможно най-бързо и сърдечно се разсмяхме, защото при това забавно страхливо поведение на мулето беше просто невъзможно да останем сериозни.

Новият път водеше през руините на селото Хирбет ен Назара към шосето за Йерусалим. Тук настигнахме момчето, гордо седящо на животното. Сега то горе-долу добре му се подчиняваше. От пътя

изминахме после споменатите четиристотин крачки до Извора на Авраам, който се намира в ъгъла на една голяма квадратна зидария. За каква цел са били предназначени тези зидове и дали изобщо някога са били доизградени, не се знае. Сега те лежат в развалини. Блоковете са полагани без хоросан и често достигат пет метра дължина. Вярно, в Баалбек съм виждал подобни камъни дълги над деветнайсет метра, но и тези пет метра доказват предостатъчно, че по времето на възникването на зидовете хората са умеели да придвижват значителни товари. Наблизо се намира и една друга щерна, наричана Банята на Сара. В скалите има наместени две преси за маслини, а недалеч оттам се намират руините на голяма църква, може би базилика, построена от Константин Велики при „терпентиновия кукуч на Мамре“. Хората и до днес наричат това място Терпентиновата долина и това е причина за предположението, че тук трябва да се търси местността на някогашната дъбрава Мамре.

Когато достигнахме зидания четириъгълник, видяхме една бедно облечена арабка да седи в ъгъла на извора с едно малко момиченце. При нашата поява тя веднага се отдалечи от водата. Ние гребнахме за животните и след като се напиха, поисках да отпратя обратно хаммахра, тъй като вече нямаше да имаме нужда от него и мулетата му. Намирахме се на самото място и можехме пеша да изминем няколкостотинте крачки до шосето, където щеше да ни чака Мустафа Бустани. Казах му го и се разплатих с него. Никога не ми е било обичай да съпернича и се пазаря. С отворена ръка човек постига значително повече отколкото по пътя на стиснатостта. Така и тук. Хаммахрът преброи даденото и каза:

— Твърде много е, ефенди.

— Не — отговорих аз. — Ти беше любезен и вежлив и значи бакшишът ти е заслужен.

— Това и за бакшиш е прекалено много. Но може би аз още повече ще си го заслужа. Няма да напусна това място, докато не го напуснеш и ти. Аз нямам какво повече да правя, а не е изключено да се наложи пак да ти служа.

Непознатата арабка и дъщеричката ѝ упражниха върху Тхар голяма притегателна сила. Той започна да ги обикаля по момчешки маниер първо отдалеч, приближавайки все повече, докато из един път седна помежду тях и им заговори с такава фамилиарност, сякаш

отдавна бе техен познат, та даже и роднина. Само след кратко време доведе малкото момиченце. Майката остана да седи. Детето имаше много мило и нежно личице, леко румени прасковени бузки и големи сиво-сини очи с мекотата на кадифе, чийто поглед идваше сякаш толкова дълбоко от вътрешността, че въздействаше като прелестна загадка. Едно обилие от светлокафяви вълнисти коси бликаше изпод червената шапчица. Малката, облъхната от слънчев загар ръчица държеше няколко големи камбанки с дълги дръжки. Другата се криеше в диплите на чистата рокличка, а изящните, тъмнокафяви крачета с дребни нокти с цвят на слонова кост по фините пръстчета ми оказаха толкова странно въздействие, че у мен се породих безкрайно състрадание и желание да сторя някоя много голяма услуга на това красиво бедно дете. Точно същото почувства и моята жена.

— Водя ви моята нова приятелка — каза момчето, като я бутна напред.

— А как се казва? — поинтересува се жена ми.

— Не знам. Питай нея! Аз успях да говоря с нея само за три неща, а именно, че ми харесва, че аз съм герой и че ще се бия за нея.

— Аз съм Шамах — каза детето, поставяйки ударението върху втората сричка на думата, — а там е моята майка!

Другата ръчица се измъкна от диплите и изпънатият показалец посочи арабката. Гласът звучеше меко, но проникновено. Имаше приятен тембър.

— Какво означава Шамах? — попита моята жена, като притегли детето към себе си и го помилва.

— Това е източно йорданското произношение на самах, опрощение — отговорих аз.

— Малката ми чиста душица — усмихна се на детето моята жена, — на теб едва ли някой има нещо да опрощава!

— Аз ви нося камбанки — усмихна се в отговор Шамах. Вдигна цветята до ухото на жена ми, раздвижи ги и продължи: — Сега ги звъня. Можеш ли да ги чуеш?

— Да, чувам ги.

— Нали? Съвсем леко, леко, сякаш звънът идва от небето! Но когато пораснат и станат големи като онези, дете висят в църквата, тогава целият свят ще чуе техния звън.

— Говориш за църква? — попита Тхар. — Да не би да си християнка?

— Да, християнка съм — кимна тя.

— И майка ти също?

— Тя също.

Той плесна ръце и извика:

— Това е чудесно! Това е прекрасно! Това ме радва!

— Защо?

— Защото аз съм герой и искам да се бия за теб. За една мохамеданка човек не може да извърши геройски дела. Тя се омотава в кърпи и не можеш я видя. А християнката можеш да видиш, което е необходимо, за да рискуваш с въодушевление живота си. Нашего брата нали трябва също да се показва! Знаеш ли как ще изглеждам, когато се бия за теб?

— Ами както сега! Или не?

— Не. Сегашният ми вид не е достатъчно храбър. Знаеш, че и само боите плашат врага! Ето защо аз се изрисувам, преди да тръгна на бой. Едната страна на лицето ми е синя, а другата зелена...

— Пфу! — прекъсна го тя.

— Краката си боядисвам в червено, а ръцете в жълто...

— Пфу, пфу!

— На гърба имам бели и черни ивици отгоре надолу, а отпред — черни и бели ивици от едната към другата страна.

— Пфу, пфу, пфу!

— Не ти ли харесва? — попита той с учудване и разочарование.

— Не, никак! Искам да те имам какъвто си си, а не нацапотен!

— Добре, тогава ще остана какъвто съм си! А като разсъдя правилно работата, ти си права, много права. Когато се боричкам с моите приятели, нека си изглеждат те сини, жълти и зелени, аз обаче не. Ще си го отбележа. Нашите четири клуба трябва да имат нови, подобри закони. Този, по когото бъдат открити бои, ще бъде считан за победен! Заради теб съм готов да прескоча всички правила, дето не чинят вече нищо.

Изпъна ръст и размаха така убедително ръце, че тя отправи възхитено към него големите си очи и попита:

— Да, вече вярвам, че си герой, но каква причина има пък да избиваш други точно заради мен?

— Такава причина винаги може да се намери, още повече ако човек я търси. Може би тя идва ето там. Погледнете нататък!

Посочи към руините на църквата, иззад които се появиха хора, останали досега незабелязани за нас. Бяха десетина-дванайсет мъже, яздещи магарета, зад които се точеше шествие от четирийсет-петдесет хлапака, носещи знамена и разни детски оръжия. Неколцина се бяха снабдили с гюрултаджийски инструменти, които сега, когато ни съгледаха, пуснаха в ход. Това бе едно от онези детски празнични шествия, оживяващи в днешния ден околностите на града.

— Нали не може да стане опасно? — попита жена ми. — Нека бързо се отдалечим!

— В никой случай! — рекох аз. — И най-малкото бързо! Трябва да избягваме всякакви признаци на страх. Ще им освободим водата, но не веднага. Надявам се да ни поздравят.

Шествието достигна сега мястото. Мъжете спряха при нашия хаммахр и го попитаха за нас. Така научиха, че сме християни, но работата не беше опасна. Майката на Шамах напусна мястото си и дойде при нас. Страхуваше се от фанатизираните хора на Ел Халил и помоли да се присъедини към нас и заедно с нас да си тръгне оттук. Оказа се вдовица от околностите на Ел Керак отвъд Мъртво море. Отиваше на поклонение до светите места на Витлеем и Йерусалим. Беше бедно и просто, но по арабски угледно облечена, а маниерът ѝ на изразяване не беше на обикновена арабка и още по-малко на бедуинка. Беше и красива, но с онази меланхолична красота, която е дъщеря на мъката, не на щастието.

Жена ми ѝ подаде ръка и я притегли до страната си, а аз ѝ препоръчах да не се безпокои — нищо няма да ѝ се случи.

Сега ездачите се насочиха към нас. Спряха на няколко крачки и слязоха. Виждаше се, че нямаха намерение да поздравят. Не биваше да го допусна, защото това щеше да повлече безочието, което исках да избягна. Има един определен поглед, който винаги въздейства. Аз го отпратих към най-знатно изглеждащия от тях. Той се смути, вдигна ръка от гърдите, поклони се леко и каза:

— Саллам!

Прозвуча твърде кратко.

— Саллам! — отговорих по тази причина и аз, без да ставам.

— Саллам! — отвърна и момичето.

— Аз съм Абдуллах, писарят на шейх ел белад!^[5] — изперчи се хебронецът.

Още преди да съм съумял да отговоря, момчето се обади:

— А този мой ефенди е главният писар на кмета на Германия! В неговите джобове се вливат всички данъци. Той назначава и уволнява когото си иска. Дошъл е до Халил, за да закупи от русите Дъба на Авраам и да го отнесе у дома си. Хвала му!

След това изказване, той хвана своята „нова приятелка“ за ръка и тръгна с нея към момчетата от Хеброн. Забравих да го предупредя — толкова бях ужасен от нахалството, с което поднесе откачените си твърдения. Но неочакваното се случи. Мъжете го приеха сериозно. Проведоха тихо съвещание, после направиха дълбок поклон и Абдуллах каза:

— Ефенди, ти си могъщ господар, но за съжаление — християнин. Поради това ние не бива да те каним да бъдеш наш гост и момчешките игри ще започнат едва след като сте напуснали това място.

Това бе една завоалирана подкана да си обирам крушите. След това се отправиха с магаретата си към едно по-отдалечено място. Една по-малко миролюбива сцена се разигра там, където Тхар и Шамах се срещнаха с момчетата от Хеброн. Онези ревяха нещо, което не разбрахме, понеже твърде много викаха едновременно. Момчето стоеше безстрашно пред тях, сложило закрилящо лявата ръка пред момичето. Дясната махаше заплашително във въздуха и държеше реч, която също не разбрахме. Майката се уплаши за детето си. Аз я успокоих. Приближихме оживената, възбудена и крещяща група. Като ни видя, момчето викна:

— Вече няма нищо! Искаха да удавят Шамах — във водата, където седяхте! Била християнка и омърсявала днешния празник. Тогава аз им казах, че няма да го допусна и ще се бия за нея. Сега си избират предводител, с когото ще преговарям. Той е вече налице!

Посочи един едър, набит обесник, който излезе сега от тълпата, за да държи по обичая на възрастните реч. Изтъпанчи се и закрещя към Тхар и нас:

— Ти си едно християнско куче, а тя — християнско момиче, значи още по-лошо и от куче. Ние ще я удавим там, където щерната е толкова дълбока, че да не може да напипа дъно. Ние сме строги и

покорни вярващи на Пророка. Не можем да изтърпим днес, рождения ден на Исмаил, нозете на една християнка да докосват тази земя. Тя следователно трябва да умре. А ти искаш да се биеш за нея и казваш, че си бил герой. Ние сме готови, защото ние също сме герои. Призовавам те да ми кажеш условията си.

Когато майката на Шамах чу това, страхът ѝ достигна своята висота. Опитах да ѝ обясня, че може и да се касае за истински гняв, но всичко е само на игра. Та нали днес беше Деня на момчешките игри. Тя може да разчита, че на нейното дете нищо няма да се случи, и не е необходимо да отнемаме Шамах на нашето момче.

А този сега обясни на детето:

— Ти си царицата на играта, която ще се състои пред твоите очи. Ела, седни!

Тя се настани на един камък, а той застана до нея. После извади бележника си от елека, отвори го и подхвана ответната реч:

— Вие ме нарекохте християнско куче, но аз съм мюсюлманин от Йерусалим, който е по-голям от вашия Ел Халил. Но кои всъщност сте вие? — Следващото прочете: — Вие сте хананеи, хети, йевусеи, гиргасити, хабири, амонити, синити, аркити, цемарити, арвадити, хамати и сидонити! Тънкостите на исляма са минали покрай вас и само утайката е полепнала по вас!

Прибра си бележника и продължи:

— Вие нарекохте моята приятелка по-лоша от куче. Такова нещо не казва никой герой. Но аз съм такъв и ето защо съм учтив спрямо вас. Ще се бия с вас, но не както ви е обичаят много срещу един, а според йерусалимския — мъж срещу мъж. Преобразете се в лъвове, слонове, хипопотами и китове. Изберете измежду вас най-дръзкия лъв, най-могъщия слон, най-силния хипопотам и най-големия кит. С тези чудовища ще се боря. Ако някое ме победи, можете мен да удавите, не нея, защото за нея се бия аз. Но ако победа и четирите, ще получа...

— Моите камбанки — извика, момичето, издигайки високо малката си ръчичка с цветята.

— Да, твоите камбанки — изрази съгласие Тхар. — А вие, хебронци, седнете сега около нея и около мен, за да ви обясня как стоят нещата с лъвовете, слоновете, хипопотамите и китовите!

Те веднага се подчиниха с радост. За няколко мига възникна объркано движение и шетня, но после настана дълбока тишина, по

време на която можеше да се чуе само обясняващият глас на момчето. Когато всички разбраха за какво се касае, се надигна голямо ликуване. Такова нещо никога не беше се случвало! Всеки се натискаше да стане някое от тези животни и посред всичките страшилища, стремящи се към отмъщение, седеше Шамах, Опрощението, с миролюбива усмивка на милото личице и без всякакъв страх, че може да бъде наранена. И странно, не само момчетата, но и възрастните се почувстваха въодушевени и се приобщиха към тях. Заедно избираха и определяха. Маркираха с колчета бойния плац, а Абдуллах, писарят на шейх ел белад, прояви дори добротата да поеме в свои ръце реда и сигурността. За верски раздор и верска омраза вече и дума не ставаше.

Бойната арена представляваше един четириъгълник, обграден северно от лъвовете, южно от хипопотамите, източно от слоновете и западно от китовите. Шамах седеше на трона си от южната страна, за да може лесно да обгръща всичко с поглед. Тронът беше Гюверджина, най-спокойната седалка, която можеше да има. В ъглите седяха музикантите с тарабукка,^[6] накура^[7] нефир^[8] и суффара.^[9] Те бяха задължени да вдигат възможно най-голяма дандания всеки път, когато нашето момче бидеше съборено на земята. Защото победата да наклони везни към негова страна, хебронците смятаха за невъзможно. Те бяха избрали най-силните обесници. Условието бяха прости. Кое от първите три вида животни легнеше на земята, беше изгубено. Битката на китовите пък трябваше да се проведе в щерната. Победителят трябваше да потопи своя противник и после публично да му изпръска пълна уста вода в лицето. Преди започване на битката четиримата герои от Халил бяха попитани дали няма да размислят и да се отдръпнат от избора си.

— На никаква цена! — отговориха те.

Тогава писарят Абдулдах даде сигнал, че е дошло времето за лъвската битка. Лъвът от Хеброн пристъпи. Беше същото едро момче, държало речта. Като видя всички очи отправени към него, той направи самоуверена физиономия. Тхар стоеше при нас.

— Внимавайте колко бързо ще стане! — каза той. — Главното е да не дадеш на врага време да се опомни.

После излезе на арената, отиде до Шамах, поклони ѝ се и застана след това срещу вратата. Това рицарско поведение сигурно му беше

известно от някоя книга с предания или приказки. Сега Абдуллах плесна три пъти с ръце. Мигът настъпи.

Противникът не се забави. Затича се. Тхар го остави да приближи, отскочи встрани, сграбчи го изотзад, преви го на земята, задържа го там здраво и викна на музикантите:

— Ха сега свирете, ликувайте! Те останаха смълчани.

Победеният се изправи бавно и се измъкна с наведена глава.

Сетне последва битката на слоновете. Вражеският беше един тронав хубостник, който наглед притежаваше два пъти повече сила от нашия хлапак. Последният ни кимна усмихнато. Това бе добър признак. Той ни беше казал, че в клуба слоновете се стъпкват. Изходи от това и се зае не само да стъпче противника, но и със скок да го събори. Когато сигналът бе даден, той се засили мощно, изстреля се нагоре и просто сгромоли неприятеля. В следващия миг коленичеше върху него и викна на музикантите:

— Изсвирете му победния марш, гръмко, гръмко!

Наоколо цареше всеобща тишина. Само писарят Абдуллах извика ядосано:

— Вай, вай! Вече двама! Това направо не се търпи! Да излиза хипопотамът! Той трябва да го смаже!

Хипопотамът се появи. Беше нисък, набит тип, дарен с много тлъстина, но малко мускули. Въртеше дръзко очи и имаше добър кураж. Наведе глава като овен още преди да е бил даден сигналът. После двамата се втурнаха един към друг. Последва могъщо издумване, хебронското чудовище се катурна на земята, вирна крака, хвана се с две ръце за главата и зарева, сякаш се канеха да го пекат на скара.

А момчето остана изправено и се ухили на музикантите.

— Тук не е нужно да думкате тъпана и надувате пищялките. Той самият го върши.

Сега исполините на океана трябваше да покажат какво могат. Четириъгълникът се разтвори. Запътихме се към щерната, в чиято дълбочина щеше да се състои последната битка. Тхар пристигна пръв. Стоеше в готовност да скочи долу. Хебронците не бяха толкова бързи. Най-бавно се движеха китовите. Последен се дотътри онзи, който трябваше да се сбие с Тхар. Направи смутена физиономия, застана до ръба, погледна надолу и промърмори:

— Вече не приемам избора.

— Ти го прие и ще трябва да влезеш — обясни Абдуллах, писарят.

— На никаква цена! Аз си тръгвам. Обърна се и бързо се отдалечи.

— При това положение трябва да си изберем нов — каза Абдуллах.

Тогава от толкова гърла, колкото китове имаше в наличност, прозвуча:

— На никаква цена! На никаква цена! Аз си тръгвам... аз си тръгвам... аз си тръгвам!

И заизчезваха... един след друг... докато наблизко вече не можеше да се види и един кит. Лъвовете ги последваха, без да кажат сбогом. Хипопотамите се запиляха заедно с музикантите по същия начин. Слоновете се затътриха поотделно, по двама и по трима подире им. Накрая сбутаха магаретата си и възрастните, без дори със знак да се простят. Тогава момчето се обърна към Шамах:

— Сега вярваш ли, че съм герой?

— Аз го повярвах веднага — отговори тя. — Ти победи. Ето цветята.

Подаде му ги. Той ги взе, даде ги на жена ми и помоли тя да му ги съхранява — щяла да го стори по-добре от него. И сега видяхме от далечината да се задава друго, значително по-голямо празнично шествие, което очевидно също се бе запътило насам. Нашите противници отдавна го бяха съгледали със своите обучени очи. Това бе и причината да се махнат толкова бързо оттук. Не искаха да ги видят посрамени. Но и ние нямахме основание да се застояваме тук по-дълго, толкова повече че не бе далеч времето, в което се бяхме уговорили да се срещнем с Мустафа Бустани. На запитването си научихме от арабската вдовица, че днес ще отиде само още до Дъба на Авраам и ще прекара нощта в руския евангелски дом. Била чула, че там подслоняват и хора без средства. Тогава нашият любезен хаммахр обясни, че няма да ѝ се наложи да върви пеша, а ще може да язди, тъй като той се връща по същия път в града. Тя прие с благодарност. Като чу това, момчето ме попита тихо:

— Имаш ли у себе си двацет франка, ефенди?

— Да — отвърнах.

— Заеми ми ги, моля те, но никой да не види! Заподозрях какво възнамерява и му дадох скришом исканото. Майката се качи с детето на едното муле, а хаммахрът взе второто. Тхар се метна на Гюверджина и каза:

— Ще яздя с тях до Дъба, после ще се върна пеша до шосето. Ще съм там, преди татко да дойде.

Дръпна нагоре опашката на Гюверджина, следствие на което тя се изстреля със силен рев. Жена ми каза имената ни на вдовицата, упомена също жилището ни в Йерусалим и я помоли при всички случаи да ни посети — ще се радваме сърдечно и да я видим отново с дъщеричката ѝ. Тя обеща да го стори и начинът, по който ни увери и се сбогува с нас, ни даде добро поръчителство, че ще съдържи думата си. После потеглиха да настигнат Тхар. А ние двамата направихме една къса разходка из околността, но така, че да избегнем всяка среща. Когато отидохме после на определеното място, Тхар вече ни чакаше.

— Те са много бедни — каза. — Ето защо яздих до евангелския дом, за да се погрижа за тях, но без те да знаят.

— Знаят ли името ти? — попитах аз.

— Да.

— И как се казва баща ти?

— Не. Нали знаеш, че Пророка е казал: „Който дава на бедността, дава всичко, само не името на своя баща!“ Аз и бездруго ще ги намеря в Йерусалим.

Скоро след това се появи Мустафа Бустани със своя файтон. Той се зарадва, като чу, че от страна на населението не ни се е случило нищо, и сподели, че е имало различни сблъсъци между мюсюлмани и евреи. Самият той бил толкова ядосан от негостоприемността на своя търговски партньор, че отказал да се храни в компанията му. Сега бил гладен. Веднага щом се качихме, наизвадихме всички провизии, които бяхме взели сутринта, и си направихме една вечеря „на четири колела“.

На връщане не се случи нищо важно, заслужаващо да бъде разказано. Бих могъл най-много да спомена, че когато стигнахме във ВаДи ел'Арруб, накарахме файтонджията да спре, за да се отбием в кафенето. Съдържателят излезе и ни попита — много умерено — за нашето желание.

— Пет чаши! — нареди Мустафа Бустани.

Бяха донесени и изпити. После аз извадих портфейла.

— Колко струват петте кафета? — попитах.

— Точно половин франк — отговори онзи.

— А петнайсетте от предобеда?

— Франк и половина.

— Общо дваайсетте?

— Два франка.

Дадох му само два франка, нито пара повече.

— Ето! Готово!

Той посегна чевръсто, тикна също така бързо парите в джоба и правейки дълбок поклон — този път искрен според мен, — каза:

— Благодаря ти, ефенди! Ти си справедлив и умен. Да бъде благословен обратният ви път!

И той действително беше благословен. Мустафа се косеше за нетолерантността на своите едновеци и нямаше нищо против неговият син през целия път да си мечтае за малката християнка. Когато Витлеем изплува — пред нас, той си пое дълбоко дъх и заговори:

— Много любов и много доброта са излезли от това малко градче, повече отколкото от всички наши големи, прочути поклоннически места. Днес на мен много безпомощно и откровено ми бе напомнено за моята собствена верска ревностност. Какво беше сторил ти на хебронците? Нищо. И все пак те се отблъснаха. Каква безсърдечност и несправедливост! А какво ми беше сторил моят брат? Нищо. И все пак аз го отблъснах, него, любимия си брат! Значи съм бил къде-къде по-безсърдечен и несправедлив от ханаанците на Ел Халил. Това не можеше да ми излезе от ума... през целия следобед... досега, когато стана вечер.

— Как се казваше той? — попита жена ми.

— Ахмед Бустани. Чувате, че вече доведохме нещата до фамилените имена. За мен няма по-голямо желание от това той да е жив и да позволи да го намеря.

— Наистина ли ще разделиш с него цялото си състояние?

— Естествено, на часа! Не само защото го обещах на покойната си жена, а и защото самият го чувствам като потребност. Имам усещането, сякаш при Извора на Авраам нещо невидимо се качи с вас при мен в колата, овладя ме и не иска да ме освободи. Може би не е

нищо повече от спомена за сторената несправедливост. Но странно, то не ме измъчва, а по-скоро ми действа благотворно, омиротворява ме.

Изтрополихме покрай Гроба на Рахил и Мар Илия и пристигнахме в Йерусалим точно когато нощта с тихи стъпки влезе в Свещения град. Онова, което бях искал да взема от Ел Халил, не получих. В замяна ни бе предложено нещо друго, по-добро — какво, щяхме да узнаем на следващия ден. Така обикновено става в живота. Бъде ли ни отказано някое желание, или на мястото на някоя лелеяна радост се появи неочаквана болка, нашият разсъдък възнегодува срещу съдбата, без да е дочакал каква вътрешна печалба ще ни бъде дадена в замяна на тази външна загуба. Вярно, тя не е постигната непосредствено от нас, но със сигурност чука на вратата ни — в случай че не се държим враждебно, — и когато е налице, тогава обикновено идва и мизерният, съвсем маловажен дар, за който толкова много сме жадували. Така и със седлото. Аз въпреки всичко щях да го получа, но желанието да го притежавам, трябваше преди това да послужи на намеренията на едно всезнаещо провидение, за разбирането на които най-често сме твърде късогледни и нетърпеливи...

Едва бяхме станали на следното утро и още седяхме на кафе, когато се почука и... кой влезе? Тхар.

— Добро утро! — поздрави той по европейски, като ни подаде ръка.

Отвърнахме му и го огледахме одобрително, понеже беше облечен в свежо бяло, чист и без петна.

— Даа, май се удивлявате, а? — каза. — С боите е свършено! Първо, защото нашата съпруга говори за геройство, което не е нашарено, а истинско, и оттогава аз искам да бъда истински герой, не фалшив. И, второ, вие също чухте, че Шамах, моята нова приятелка, извика шест пъти „Пфу!“, когато поисках да се направя на храбър със синя, зелена, червена и жълта боя. А онова, което тя казва, за мен важи повече от казаното от всички нас и ето как съм твърдо решил за в бъдеще да оставя настрана изкуството и да се стремя само към неща, за които човек не е необходимо да се шари. Впрочем аз дойдох при вас само заради Шамах. Ако ми позволите да изпия едно кафе, ще ви кажа защо. При вас чашите са по-големи отколкото при нас.

Получи каквото пожела, седна при нас и продължи:

— Най-напред трябва да ви кажа, че се оттеглям от всички клубове — на лъвовете, слоновете, хипопотамите и китовете, докато Шамах се намира в Йерусалим. Сега съм се облякъл в бяло, за да вървя от клуб на клуб и да известявам, че с диви животни повече няма да мога да общувам. Шамах е изискана и ако аз също искам да бъда изискан, трябва да се срамувам от подобни неща. Тя дори твърде излеко каза „Пфу!“. И накрая трябва да знаете, че тя още днес ще пристигне в Йерусалим.

— Откъде знаеш? — попитах аз.

— От съзаклятието.

— Значи има някакво съзаклятие?

— Да — кимна той важно.

— Кой е съзаклятничил?

— Аз и хаммахрът.

— Аха, вчера?

— Да. И затова заех от теб двайсетте франка. Ето ти ги. Благодаря.

Извади от джоба две златни десетфранкови монети и ги сложи на масата. Аз не ги прибрах, а казах:

— Преди да ги взема, трябва да знам каква е работата. Аз ти ги подарих.

— Заблуждаваш се! — каза той сериозно. — Аз не просех, а исках в заем. Шамах и нейната майка са много бедни. Понякога дори нямат достатъчно за ядене — подразбрах го, без да съм питал. Но аз съм богат и съм техен приятел. Затова в евангелския дом платих за тях, без да знаят, и затова днес хаммахрът ще ги доведе в Йерусалим, естествено на по-добро магаре от вчерашното. Те обаче няма да научат, че аз съм този, който е платил. Смятат, че това е дарение от евангелския дом. Когато пристигнат, няма да влязат в града, а ще свърнат надясно в долината Хинон и до Елеонския хълм нагоре към Витания при моя приятел Абд ен Ном.

— Кой е Абд ен Ном?

— Бащата на най-големия кит, който имаме, и на най-тежкия от хипопотамите ни. Той подслоняваше поклонници. Сега домът му е пуст и за Шамах и майка ѝ има предостатъчно място. Там също ще се храни. Мисли, че са препоръчани от евангелския дом. Абд ен Ном ме обича. Аз ще отида при него да подготвя всичко.

— И да платиш?

— Да. Но ще помоля да не ме издавате. Шамах и майка й не бива да го научат!

— Твоят баща знае ли?

— Не.

— Но това, моето момче, струва пари.

— Аз ги имам! — засмя се той радостно.

— От кого?

Той бързо стана пак сериозен и отговори:

— От майка, преди да почине. Беше скътала пари и аз всеки месец получавам лихвите. Татко ми ги наброява, защото той е управителят. Аз нямам право да задържам парите. Длъжен съм да ги разходвам, но не за мен, а за бедни, стари и болни хора, изпаднали в беда. Така пожела майка и татко трябва да ми позволява да правя каквото поискам. Може да се намеси само ако разбере, че употребявам парите за друго, не за това, което тя ми е отредила. Но такова нещо още не се е случвало, защото аз обичах майка и мисля за всеки изхарчен пиастър дали тя щеше да постъпи като мен или другояче. Вярно, вчера заех от теб двайсет пиастъра, без преди туй да попитам във вътрешността си майка, но го наваксах — снощи, преди да заспя, и днес, когато се събудих. Сега знам, че тя е съгласна с мен и се радва за Шамах и нейната майка. Ще си прибереш ли сега парите, ефенди?

— Да — отвърнах и ги пъгнах в джоба.

— Мога ли сега да си вървя? Защото много бързам. Помислете само, трябва да отида до лъвовете, слоновете, хипопотамите, китовете и до Абд ен Ном! И за всичко това татко нищо не бива да знае.

— Той знае ли, че си дошъл при нас?

— И през ум не ми минава. Ако научи, че човек може да идва при вас, когато му скимне, няма да можете се отърва от него по цял ден, защото той страшно много ви обича! Аллах да ви закриля, аз изчезвам!

Изпи си чашата, подаде ни ръка, отвори вратата, излезе, спря, размисли за миг, върна се пак, дръпна плътно вратата след себе си, като че имаше нещо много тайно да ни съобщи, и каза:

— Трябва да ви питам още нещо. Не е ли глупост, дето ме наричат Избраника?

— Как ти хрумна тоя въпрос? — опитах да отклоня отговора аз.

— Защото в суетните си часове се радвам на това прозвище, но когато съм сериозен, ме дразни.

— Дразни се тогава! — посъветва жена ми. — Гневът в случая е по на мястото си от радостта.

— Мислиш ли? — Погледна я замислено. После отправи очи към мен и ми кимна важно: — Аз много държа на това, което казва нашата съпруга. Досега тя винаги е нацелвала вярното. А сега наистина изчезвам! Аллах да ви пази!

Само десет минути след като се бе отдалечил се почука отново и кой дойде? Неговият баща. Той помоли за извинение, че ни безпокои по толкова неудобно време:

— Трябва да ви съобщя нещо важно! Присъни ми се, че ставам на утрото и отивам във всекидневната стая. Там седи брат ми точно както обикновено аз. Усмива ми се и казва:

„Дойдох и искам да видя дали ще остана.“ От радост се събудих. Спомняш ли си какво ми бе казал в предишния сън моят брат?

— Че ще ти прати своето опрощение.

— Е, а как се казва детето, което вчера сте срещнали и за което моят син непрестанно говори?

— Шамах, Опрощение!

— Вярно! Много правилно! — вметна припряно моята жена. — Дали не...

— Пет...! Тихо...! — пресякох я аз рязко. — Не позволявай да те овладее търсачеството на мистерии! Шамах действително означава опрощение, но то си е същевременно и момичешко име.

— Но майката на момичето идва, както ми каза Тхар, от околностите на Ел Керак, а това се намира в Източна Йордания, накъдето се е насочил моят брат — подхвърли Мустафа Бустани.

— Значи днес ти си разговарял с Тхар за тях? — попитах аз, за да го отклоня от темата.

— Още снощи — отговори той. — Днес той беше накрак още рано-рано, но никак не бе разговорлив. Такъв е, когато насочва своите мисли към майка си. Тогава все го занимава някое дарение или благодеяние, с което се надява да зарадва някого. После излезе, без да е ял или пил нещо.

— Знае ли той, че си при нас?

— И през ум не ми минава. Ако научи, че човек може да идва при вас, когато му е угодно, целия ден не можете се отърва от него, защото няма да крия, че ви е сключил в сърцето си. От вчера е като променен. А малкото момиче, изглежда, му е направило впечатление, което е загадка за мен.

— Но не лоша загадка?

— О, не, много радваща дори! Аз също съм настроен по-различно отколкото в обичайно време. Празникът беше вчера, но за мен той сякаш настъпва едва днес. Като че съм пренесен в щастливото детство, в очакване най-сетне да се сбъдне нещо отдавна жадувано. Не е ли странно? Или смешно?

— Странно — едва ли, но смешно — в никой случай. Душата ни има връзка с друг вид светове от тези на тялото. И тази връзка е толкова тясна, че един разумен човек никога няма да се усмихне на това, което наричаме „вътрешен глас“. Сънят ясно ли ти показва твоя брат?

— Той беше толкова определен и ясен, та аз дори в съня се учудих и зарадвах, дете все още си приличаме както по-рано. Защото ние имахме такава необикновена прилика, че често ни бъркаха един с друг. Това ни развличаше и по тази причина той носеше и облеклото си като мен. Но толкова по-различни бяхме вътрешно. Той винаги беше мек, отстъпчив и склонен към мир, а аз неделикатен, груб и често готов да постъпя като повелител. Това в крайна сметка и ни раздели. Днес обаче...

Спря по средата, пристъпи до прозореца, погледна навън и прибави:

— Там пътят отива до Баб ен Неби Давуд, а там — до Баб ел Амуд. За мене е все едно кой от двата пътя ще ползвам. И двата ще ме поведат покрай града до Елеонския хълм, където чакам кога и как ще дойде опрощението. Днес в мен има някаква напрегнатост, която не ми дава покой. Тръгвам.

Отдалечи се и аз ще призная открито, че остави при нас част от своето напрежение.

Ние употребихме предобода за посещение Гробовете на царете и няколко други намиращи се наблизко места. В следобода възнамеряхме да отидем до Аин Карим, едно от любимите ми места, считано за месторождението на Йоан Кръстител. Но не се стигна

дотам, да предприемем този излет, защото точно когато се накахме да обядваме, се почука за трети път и кой се появи? Шамах с майка си! Зарадвахме се сърдечно и от само себе си се разбира, че те се нахраниха заедно с нас. Майката беше кротка, благородна и само вътрешно горда жена с душевно образование. Въпреки скромността си говореше със задоволство, че произхожда от Кавказ и че нейните предци, додето се простирало преданието, били все християни. Угнетявай заради вярата си, баща ѝ починал в Ел Керак като беден офицер. Мъжът ѝ също бил беден, но разкрасен с всички добродетели, необходими за спечелване уважението и любовта на хората. Казвал се Ахмед Бустани и починал от някаква болест на сърцето, която непрекъснато го гризела, додето смъртта го освободила от нея.

Ахмед Бустани! Можете добре да си представите какво въздействие ни оказва това име. Значи все пак братът на нашия приятел! С мен вдовицата едва ли щеше да сподели толкова скоро тези неща, но двете жени още вчера бяха намерили духовна близост и доверието дойде от само себе си. Естествено това, което предадох с няколко кратки думи, узнахме не веднага, а полека-лека, в продължение на часове. Докато говореше, сдържаната сърдечна мъка поглеждаше от нейните дълбоки, влажни очи и от наша страна щеше да е безжалостно, направо жестоко да увеличаваме е въпроси мъката само за да утолим някакво обикновено любопитство. Ахмед Бустани беше починал, ще се изразя с една позната дума, от носталгия. Любовта към жената и детето само бе забавила смъртта, без да съумее да я предотврати. Мисълта да бъде отритнат от бащата и цялото семейство и никога да не намери вече прием — роднинството при семитите е неразривно, — му беше коствала живота. И вече на смъртния одър бе взел от своята съпруга обещанието да отиде с детето на поклонение до Йерусалим и да потърси брат му, та ако е възможно, да се сдобри с него.

От Дъба на Авраам те всъщност възнамерявали да вървят само до Витлеем, но в евангелския дом получили бележка от някой си Абд ен Ном от Витания, който щял да им подсигури безплатен подслон и храна в дома си. И същевременно било добавено, че познатият ни хаммавр трябвало да отиде да вземе някого от Йерусалим, така че можел да ги откара, без да е необходимо да плащат. Те се радваха на услужливостта на този мъж и на съществуващата човеколюбивост в

руския евангелски дом край Авраамовия дъб, без да подозират, че дължат всичко това на нашия Герой на кръвното отмъщение. Но не се бяха спуснали в долината Хинон и оттам да се отправят директно към Абд ен Ном, а дошли при нас, за да се осведомят дали една самотна християнска поклонничка може да отседне при този мъж. Ние им дадохме възможно най-добрата информация и им предложихме да ги придружим до него, за да видим що за човек е. Те приеха с благодарност и тъкмо се канехме да потеглим, когато на вратата ни се почука и за четвърти път отново влезе момчето. Беше останал без дъх и извика, когато съгледа Шамах и майка ѝ:

— Значи вярно ми е казал хаммахрът! Вие сте се отбили първо тук, вместо да яздите към Абд ен Ном! Но защо се бавите толкова? Защо не отивате към Витания, по долината Хинон, както бях казал на хаммахра?

Беше на път да се издаде. Аз го улових за яката и го отведох в съседната стая. Там казах:

— По моему Шамах и майка ѝ не бива да знаят, че си скроил с хаммахра съзаклятие. А ето че ти пристигаш и самият заговаряш за това!

— Аллах, Аллах! — изплаши се той. — Имаш право. Това е глупаво от моя страна. Ама я се постави в моето положение, ефенди! Стоя си аз с всичките мои лъвове, слонове, китове и хипопотами и си чакам да мине Шамах, та с едно голямо тържествено шествие да я придружа до Витания...

— С хипопотамите и слоновете? — прекъснах го аз на думата.

— Да, естествено! — кимна той. — Свиках ги, за да посрещна с тяхна помощ тържествено моята нова приятелка. Претърсихме цялата околност за цветя и храсти, които да носим пред и зад нея. Когато дойде, спираме я и правим поклоните си. После ще бъде издекламирана една поема от Фирдузи.^[10] След това аз ще държа тържествена реч. Когато свърши, следват нови поклони с песен, която отчасти ще пеем, отчасти ще свирим. Сетне идва ред на втора поема — от Бусири. И накрая един победен крясък — колкото силно можем да изкрещим. Разделяме се и шествието се раздвижва — половината отпред, половината отзад, а аз по средата между майката и дъщерята като водач на двете магарета.

— Възхитително замислено — засмях се аз.

— Нали? А сега си представи, че сме чакали часове наред и никой не идва! Когато майката на Шамах се разделила пред вратата ти с хаммахра, оня тръгнал да се разхожда из града с магаретата си, наместо да продължи по пътя, който му бях набелязал. Чак по-късно се сетил да го стори и ето как аз едва преди няколко минути научих, че така копнеещо очакваните гости се намират при вас. Веднага хукнах насам да ви кажа час по-скоро да пристигате, ако не искаме моите лъвове и китове да изгубят търпение.

Стана ми жално, че трябва да попаря неговото въодушевление, но нямаше как. Обясних му, че едно такова посрещане е невъзможно. На една християнска поклонничка подобава скромност и вътрешна вгълбеност, а не подобни неща, най-малкото мохамедански поеми и победен вой. Той беше достатъчно разбран да го съзнае и каза:

— Добре, ефенди, тогава няма да го направя. Но едно нещо все пак ще сторя. Известна ли ти е песента за Витания, където Исус отива да посети сестрите и брата!^[11]

— Не.

— Тогава ще я чуеш. Сега отивате към долината Хинон и покрай езерото Силоах?

— Да.

— Добре, става! Само вървете бавно, моля! Аз пък ще избързам напред.

Понечих да го предупредя да не вземе да извърши нещо неподходящо, но той отклони и незабавно си плю на петите.

Ние го последвахме. Когато отидохме, освен нас друг човек не се мяркаше. Зарадвах се. Тази самотност и тишина подхождаше за настроението, в което се намирахме. Бяхме съкратили пътя със сериозен разговор. Но малката Шамах въздействаше като топъл слънчев лъч, който омекотяваше тази сериозност. Вдовицата се видя при целта на своето пътуване. В нея трепетно се повдигаше важният въпрос дали нейното пилигримство ще намери изслушване. А ние, които знаехме повече от нея, виждахме да приближава решителният миг и се чувствахме напрегнати до краен предел.

Внезапно отдясно и отляво, отгоре и отдолу, накратко казано от всички страни и височини, където момчетата се бяха скрили зад камънаците, прозвуча на арабски една песен на два гласа. Беше песента за Витания, където Христос беше посетил сестрите и брата, а

по път бе лекувал болни край езерото Силоах. Нашето душевно настроение и околността, това, което бе зад нас, и онова, което предстоеше, тази напълно изненадваща, дълбоко покъртваща християнска песен... всичко ни въздейства по такъв начин, че едва ли не ни смъкна силом на земята, за да слушаме, коленичейки. Певците останаха да лежат в скривалищата си — така бяха инструктирани. От този миг аз започнах да се съмнявам дали нашето момче е наистина родено без всякакъв талант за изкуството.

Оттук тръгнахме към долината Хинон и до така наречения Горен мост, за да видим Гетсимания. После минахме през еврейското гробище и поехме нагоре към Витания.

Момчето стоеше пред селото. Чакаше ни и ни поздрави. После ме попита тихо:

— Видя ли ги?

— Кои? — запитах аз на свой ред.

— Певците. Докато вървахте към Гетсимания, те ви изпревариха, защото имат да пеят още веднъж. Елате! Ще ви заведе при Абд ен Ном да видите жилището, което сме приготвили за Шамах. После ще идем до гроба на Лазар да се фотографираме.

Взе Шамах за ръка и избърза с нея напред. Къщата на Абд ен Ном се намираше близо до гроба. Собственикът излезе да се поклони почтително с двамата си синове, известни от описанието на Тхар като „най-големия кит, който имаме, и най-тежкия от хипопотамите ни“. Но и двамата правеха едно бъдещо доверие впечатление. Къщичката също изглеждаше много чиста и уютна. Гостите вероятно щяха да намерят тук удовлетворителен подслон. А когато пристъпихме във вътрешността, видяхме, че предположението се оказа вярно. По отношение подредбата на двете помещения, отредени за Шамах и майка ѝ, при тукашните условия не можеше нищо повече да се желае. Освен това те бяха украсени с всичките клони, клонки и цветя, предназначени за „тържественото шествие“.

— Затова бързах толкова — обясни ми Тхар скришно. — Всичко трябваше да бъде донесено много бързо.

— И къде се намират сега всички герои? — попитах аз.

— Веднага ще чуеш!

При тези думи отиде до вратата и даде един знак навън. Незабавно се надигна един най-малко шейсетгласен „победен вой“,

който едва ли можеше да бъде извисен в по-естествена и плашеща форма от истински лъвове, слонове, хипопотами и китове.

— Аллах да се смили! — провикнах се аз. — Стига толкова! Спри ги!

Той махна отново и настана тишина. Но не можеше да се види къде се криеха чудовищата.

— Така беше уговорено — каза. — Веднъж трябваше да ги оставя да изреват, само един-едничък път! Сега те си имат своята воля и няма да го направят повторно.

Тръгнахме към гроба. Тхар вървеше напред с Шамах. Майка й помоли този път да остане — трябвало да приготви удобно стаите, преди да се е стъмнило. Това желание беше толкова естествено, че се разбираше от само себе си. Последвахме двете деца без нея. Точно когато стигнахме при гроба, излезе Мустафа Бустани, нашият приятел. [12]

— Колко хубаво, че и вие сте тук! — каза той. — Така заедно ще отидем до къщи както вчера през Кафр ет Тур. Ти също, нали? — попита сина си. — А кое е това малко мило дете?

Поклони се на Шамах. Тя стоеше с широко отворени блестящи очи. Лицето й сияеше от блаженство. Вдигна малките си ръце да бъде взета от него и радостно извика:

— Татко! Татко! — След това плесна запленено ръчички и продължи: — Майка го казваше! Майка го казваше!

— Коя майка? Какво е казвала? — попита Мустафа Бустани, който си нямаше представа, че това е „новата приятелка“ на неговия син от вчера.

— Че ще идем до гроба на Лазар, каза майка — отговори Шамах, — и Спасителя ще те възкреси както навремето Лазар.

— Мен?

— Да, теб, моя баща.

Тогава той се обърна към нас.

— Тя ме смята за свой баща. Странно! Кое е това дете?

— Аз съм Шамах, Опрощението, а там в къщата се намира моята майка. Вземи ме на ръце както винаги и ме занеси при нея! — помоли момиченцето, вдигайки отново ръце към него.

Той изгуби цвета си. Стана мъртвешки блед, отстъпи няколко крачки назад и попита с пресекващ глас:

— Шамах... Опрощението...! Сигурно малкото момиче от вчера? Въпросът бе отправен към неговия син.

— Да, то е — кимна онзи.

— Моето предусещане...! Знаеш ли как се казва нейният баща?

Малкото момиче отвърна вместо момчето:

— Нали ти си моят баща! Казваш се Ахмед Бустани. Вече не ме ли познаваш? Тогава ще плача! Вземи ме и ме отнеси при майка!

Онова, което последва, не може да бъде описано. Мустафа Бустани изкрещя високо и подгъна колене. Протегна ръце към детето, привлече го към себе си и възкликна, целувайки го непрестанно:

— Шамах... Шамах... Опрощението! Как каза той... когато ми се яви в съня...? „Ще ти пратя моето опрощение... то приближава от изток... оглеждай се всеки ден за него!“ Аз го правех и то дойде... то сега е тук!

Внезапно Шамах се възпротиви на милувките му. Дистанцира се с две ръце от него, взря се изпитателно в лицето му и каза:

— Не е вярно, не е вярно! Аз и теб обичам, но ти не си моят баща.

— Права си. Аз съм братът на твоя баща, скъпо, мило сърчице. Но ти можеш да ме обичаш така, все едно съм твоят баща.

— Щом искаш, ще го правя — усмихна се тя. — А сега ме занеси при майка!

— Каж ми първо още нещо!

— Какво?

— Знаеш ли деня, в който почина баща ти?

— Да. Майка го повтаря толкова често, че никога не бих го забравила. Беше на петнайсетия ден от месец адар, когато умря.

Той скочи. Лицето му възприе неподлежащ на описване израз.

— Чухте ли... чухте ли? — попита. — Петнайсети адар! Същият ден, в който ми се присъни, че той е умрял и ще ми прати шамах, своето опрощение. Аллах! Колко удивително е всичко, което се случи! Аз те почитам! Аз те възславям! Аз ти се моля!

— При майка, при майка — помоли детето. Това, което виждаше и чуваше, далеч надвишаваше неговия разсъдък.

— Да, ще те отнеса при майка — каза той, като вдигна Шамах от земята и я взе в прегръдката си. — Тя къде е?

— При Абд ел Ном — отговори Тхар и понечи да тръгне с него, но аз го задържах.

Баща му забърза със залитащи от вълнение крачки към посочената къща и изчезна от вътрешността. А момчето заяви:

— Щом не мога да отида и чуя какво се говори, трябва да остана сам, за да размисля над случилото се. Татко е прав, случи се чудо. Но най-голямото чудо на днешния ден съм аз. Защото аз скроих зад гърба му съзакланието с хаммахра и доведох Опрощението точно при гроба на Лазар, без някой друг да ми е дал акъл, включително ти, ефенди, и нашата съпруга. Чакайте ме тук! Веднага щом си събера разсъдъка, ще се обадя.

Отдалечи се. Ние седнахме на зида и започнахме да споделяме мислите си — тихо, като в църква. Бяхме съвсем сами. Денят преваляше. Едно чисто, свято дихание повя от височината на Елеонския хълм.

И ето че изтихо, сякаш от надигналото се над нас течение, се понесе към гроба песента от Витания, където Спасителя отишъл при сестрите и брата. По указание на Тхар момчетата се бяха изкачили по зидовете и повториха онова, което бяха пели при езерото Силоах — песента за Христос, дето направил слепеца зрящ и възкресил мъртвеца.

Когато песента, донесла се до нас като молитва от Христово време, отзвуча, Тхар се върна. Беше се сбoguвал със своите другари по игри и ги бе отпратил. И веднага след това неговият баща излезе от къщата. Снаха му и Шамах го придружаваха. Библейският израз „И техните ликове сияеха“ можеше да се употреби за тях.

— Какъв час, какъв свят час — каза той. — И тази песен! Кой я организира тая работа?

— Аз — отговори момчето и се посочи с две ръце.

— Ти ли наистина? Имах чувството, като че това бе поздрав от майка ти...

— И от моя покоен мъж — вметна тук вдовицата, — който не е мъртъв, а жив, и чието последно желание сега се изпълни.

— И дори това приветствие да идва от тях двамата, а не от теб, сине мой — продължи Мустафа Бустани, — то ти и бездруго направи предостатъчно и заслужаваш нашата благодарност. Абд ел Ном ни каза кой е същинският виновник за днешната среща. Състраданието, което

твоята майка е вляла в младата ти душа, донесе плодове и благословия. Шамах, Опрощението, ще живее при, нас и...

— В нашата къща? Със своята майка? — прекъсна го бързо момчето.

— Да.

— За колко дълго?

— Завинаги, надявам се.

Момчето направи могъщ скок във въздуха и извика:

— Тогава трябва незабавно да тръгна, за да им кажа да дойдат!

— Кои?

— Нашият помощник Хубакек, кафеджийският негър Бем и неговата жена, готвачката.

— За тая работа има още време, тъй като снахата ще остане за днес при Абд ен Ном. Утре ще дойдем да ги заберем, когато всичко е готово за тържественото им посрещане.

— Тържествено посрещане! — нададе радостен възглас Тхар, като направи втори скок във въздуха. — Тук е мястото на моите лъвове и слонове! Ще позволиш ли да ги поканя?

Бащата направи неодобрителна физиономия, но моята жена му кимна умоляващо, и той отговори:

— Ами покани ги!

— Също хипопотамите?

— Да.

— И китовете?

— И тях. Да седнат в градината и да се гощават, но да бъдат мирни и тихи. В замяна на това, преди да се сбогуват вечерта, трябва да изпеят песента за Витания.

— Хамдулиллах! Благодаря ти, скъпи ми, добри татко! Бързам веднага да им го кажа.

— И защо пък веднага? — възрази Мустафа Бустани и поиска да го задържи.

— Защото все още мога да ги настигна. Нали току-що си тръгнаха.

Отскубна се, разтърси набързо ръката на малката Шамах и хукна от място.

— При него ли ще живея? — попита детето, заглеждайки се възхитено подире му.

— Да, при него — отговори майката. — Ще бъдете винаги заедно.

— Това искам и аз и се радвам, защото го обичам, а над такива герои човек трябва да бди. А сега съм уморена от дългия път. Мога ли да спя?

Това желание даде повод да се сбогуваме с майката и детето. После ние тримата се изкачихме по вече познатия пък през Витфагия до Кафр от Тур и спряхме при рожкова. Слънцето тъкмо се канеше да излезне зад хоризонта. Със своите последни лъчи то обгърна най-свещения от градовете на земята. Изгледът, който Йерусалим предлага при един такъв слънчев залез, трябва да се възприеме, той е невъзможно да бъде описан. Дълго време стояхме унесени в тази гледка. После Мустафа Бустани заговори, въздъхвайки дълбоко:

— Още по-красива, хиляда пъти по-красива от вчера по същото време! Цял един свят лежи между вчерашния и днешния ден. Зная, че не бихте искали сега, след такъв час, да приказвам и разказвам. Позволете да мълча. И ви моля да се приберете! Оставете ме сам със себе си и насаме с този, който днес ми прости, макар някога да го прогоних!

Тръгнахме си. Още преди да стигнем следващия завой на пътя, вечерните камбани на Божия град започнаха да бият. Едно море от свято стелещи се тонове се издигна до нас и ни обгърна, сякаш искаше да ни възнесе. Поглеждайки назад, видяхме Мустафа Бустани да се моли... един мохамеданин при звъна на църковни камбани! Мога ли повече да разказвам? Не!...

А седлото на пашата?

Аз все пак го получих. Мустафа Бустани разреши въпроса, макар и с цената на големи мъчнотии. В родината една такава разкошна вещ е неупотребима, наистина, но въпреки това аз го считам за скъпо и ценно, защото неговото постигане е свързано, макар и само косвено, със забележителното пътуване от Йерусалим до Хеброн.

[1] Биркет ес Султан — Султанско езеро — Б.а. ↑

[2] Куббет Рахил — надгробен паметник на Рахил — Б.а. ↑

[3] Харам Рамет ел Халил — Светилище на Авраам — Б.а. ↑

[4] хаммахр — магаретар — Б.а. ↑

[5] шейх ел белад — кмет — Б.нем.изд. ↑

- [6] тарабукка — гърне — барабан — Б.а. ↑
- [7] накара — дайре — Б.а. ↑
- [8] нефир — тромпет — Б.а. ↑
- [9] суффара — вид кавал — Б.а. ↑
- [10] Абу 'л-Куазим Мансур /род. между 932 и 942 поч. между 1020 и 10261/ — персийски поет — Б. а. ↑
- [11] Мария, Марта и покойния Лазар — Б.пр. ↑
- [12] Лазар е бил погребан в пещера. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.